

JURAMÎNTUL ȚINUTŪ

DON MARTIN DE FREYTAGS

TRADUCȚIUNE

DE

ALESSANDRU PELIMON

A TREIA EDITIUNE.

CORRESPONDENȚĂ PATRIOTICĂ

INVENTAR
2020

BUCURESCI

TIPOGRAPHIA NAȚIONALĂ, ÎNTREPRENORŪ: C. N. RĂDULESCU

1 8 7 6.

Prețiu 80 banī.

Pimen
82P / J92

Biblioteca Centrala

L137961160

Biblioteca Centrala Universitara - Sibiu

JURAMÈNTUL ȚINUTŪ
DON MARTIN DE FREYTAS

TRADUCȚIUNE

de

ALESSANDRU PELIMON

A TREIA EDITIUNE.

CORRESPONDENȚĂ PATRIOTICĂ

UNIVERSITATEA „LUCIAN BLAGA”
— SIBIU —
INVENTARIAT 1968

BUCURESCI

TIPOGRAPHIA NAȚIONALĂ, ÎNȚEPRINORŪ: C. N. RĂDULESCU
1 8 7 6.

FEB 1966

bibl. inst. de inv. superior Sibiu
INV. Nr. 54.497 1578

I.

Dér, tată, ia spune-mi, întrebă surîdendă Mercedes, de unde îți vine astă mare și ciudatū amorū pentru regele Sanchu II?

Acela căruī juna fiică îi adresa aceste vorbe era unū bătrânū ca de șey-șeci de ani aprópe, cel-ce avea peptulū acoperitū de zale, și armatū ca și când se afla în campulū dinaintea Maurilor din Uricū saū de la Cordua, ear nu în castelulū seū cel de la Horta, incongiuratū de fide-la sa garnisonă, în timpū de pace. Numai casca lipsia armăturēi sale ceī complete de căpitanū : elū sta êncă reșematū pe uă lavișă, dinaintea căruī unū ostașū june era în picioare, gata a priimi ordinile stópânulū seū. Putea ciue-va să vedă în venerabila sa figură, asupra cării se descriea, ca și în aceea a unū leū, unū amestecū deosebitū de putere și liniștire. Acéstă figură era încadrată de unū pērū lungū care s' a fostū albitū mai multū prin ostenélă decâtū prin etate, și avea una saū duoē rănī cari proba că loviturile ce le priimesce cine-va în față sântū bunū venite. Elū ședea ast-felū la mēsă cu cotul reșematū, aprópe de unū vasū de argintū

ce era plinŭ cu vinŭ și pe care 'lŭ aducea din cînd în cînd la busele sale; între piciórcle-i sta, pe ȃiumetate culcatŭ, unŭ ogarŭ mare de Africa care, cu tóte cã era cea mai mare parte lungitŭ pe pãmîntŭ, ȃinîndu-se ênsã pe cele duoë picióre de dinainte, își lungia gŭtulŭ seŭ celŭ de șérpe pênã la brãul stópãnului seŭ, și care pãrîndŭ cã dórmc, deschidea, la fie-ce mișcare saŭ vorbã, unŭ ochiŭ dulce și pîtrunđitorŭ. Restulŭ apartamentului, a cãruŭ arhitecturã ȃinca de al đecelca sculŭ, și mobilarea de al duoŭ-spre-đecelca, era ocupatŭ de cãtre unŭ june bacalaureŭ ca de nuoë-spre-đece pênã la duoë-đeci de anŭ cel-ce sta cu respectŭ în picióre, ređematŭ fiind de cãminŭ; eraŭ și duoŭ pagŭ, cari rîdeŭ într'unŭ colțŭ d'ua-partc, supêrãnd pe ua biatã bêtrãnã ce adormise torcêndŭ la furcã; asemenea mai era și unŭ bêtrãnŭ cam de aceeași etate cu stópãnul caseŭ, cel-ce ședea de cea-laltã parte a meseŭ, ceva ênsã mai îndãrêtu, ca sã arête inferioritatea sa; precum și juna ficã cea cu pêrul negru, cu busele rumene și cu dințŭi albŭ, aceea ce făcu astã întrebare îndestul de naturale, pe timpulŭ d'atuncŭ cînd tótã Portugalia murmurã în contra lui.

«Dér, tatã, ia spune-mŭ, de unde 'ȃi vine acestŭ amorŭ mare și ciudatŭ pentru regele don Sanchu II?»

Bêtrãnul se uitã la companionul seŭ cel cu pêrul albŭ ca și cînd 'i-ar' đice: «Ce mē întrebã!» Dupê aceea întorcêndu-se cãtre ficã-sa :

-- Pentru cã l'am vêđutŭ, îi rêsponse elŭ, cînd era multŭ mai mititelŭ și mai slabŭ de-cãtu cum te am vêđutŭ pe tine, care ești propria mea ficã; cõci mē a-

flamă acolo când regina dona Sancha, Dumneşeu să 'i odihniască sufletul, flă născu pe pământul Siciliei, unde ne-am fostă oprită ca să se repause, şi 'lă am văduţu eşindă singură, săracă şi fără îmbrăcăminte, din pânţele maicei sale, după cum şice scriptura; pe-când cu tine, din contra, copila mea, mă aflamă la Sântul-Mormântă, când văduşi înteu lumina; şi pēnă când eu m'am întorsă, tu aveai trei anş, şi erai totă aşă de mare şi mai cu sēmă totă aşă de cu-minte ca acuma.

— Dér, bine, întrebă junele ostaşă, v'aş dusă cu elă, fiind aşă pruncă, la Palestina?

— Nu, răspuse bătrânulă cavaleră; 'l amă adusă eu în Portugalia. Şi eată, deca vreş să şciş, de unde 'mă a venită acestă amoră mare pentu dēnsulă: din marea confienşă şi multa onóre ce 'mă a făcută regele tātāni-seu, cōci cu uă şi înainte când trebuia să ne imbarcămă, tocmai în momentul când ascultamă mesa în biserică, m'a chiamată în cameră la dēnsul, unde şedea pe ună jeşă, fiind incongiurată de către tōtă curtea sa, lēngă dōmna regina care şedea întinsă pe uă canapea, cu picior-rele reşemate de ună jeşă, şi era cūcă palidă şi cu durerile lăhusiei, cōci nu şimplinise decătă duoe şeci şi cinc de şile de când născuse, şi 'mă a şisă:

« — În adevēră, siniore don Martin de Freytaş, deca este vre ună omă cără rēmānemă îndetoraş, regina şi eu, esti numai dumnēta. Amă voită să răspunşă la acēsta, dér imă tăie vorba şicēndu-mă: Esti numai dumnēta acela, cōci dumnēta ai fostă cu mine în bătălia de la Alcasar-do-Sal, unde băturāmă pe regele maură

de la Jaenŭ, și te-ai aruncatŭ între mine și între unŭ Saracinŭ care era să mă omóre : și ai luatŭ pe cască și 'n obrasŭ lovitura ce'mi era mie destinată ; asemenea și când mă aflamŭ în ceartă cu suveranul pontifŭ al Romei, tótă lumea mă părăsise, ear dumnéta 'mi ai rămasŭ credinciosŭ ; și pentru că la cea dântéiŭ nuvelă când te-amŭ înscințatŭ că 'mi era gôndul să mă încruciezŭ, dumnéta ai venitŭ de la Romania să mă găsesci la Katane, aducându-mi cu dumnéta duoë-đeci și cincî de ómenî armați, hrăniți și îmbrăcați cu cheltuiala dumitale, când nu-mi erai dătorŭ de-cătŭ numai cu serviciul persónei dumitale. Ei bine ! continuă elŭ, cu tóte că serviciile care ni le ai făcutŭ sŭntŭ așa de mari și numerose încătŭ nu scimŭ cum amŭ putea să-ți mulțiamimŭ îndestul, astă-đi, ast-felŭ e poziția nóstră, că mai presusŭ de tóte serviciile trecute se infăcișază una pentru care vremŭ earăși să te rugămŭ ; și acésta, imi place să o mărturisescŭ de față cu toți acesti cavaleri și siniori ce ne ascultă.

„Mă apropiaiŭ de siniorul meŭ regele, puseiŭ unŭ genuchiŭ pe pământŭ, și, mulțiamindu-ı din tótă inima de atâtea laude ce'mi făcu : — Siniore, ıi điseiŭ, ordonă-mi ce trebuie să facŭ, și, precătŭ sufletu-mi va ține de corpul meŭ, nu voiŭ lipsi d'a vă implini ordinele.

— «Așteptam acésta de la dumnéta, imi răspunse elŭ, și aceea ce noi dorimŭ de la dumnéta, regina și eŭ, ıi vomŭ spune îndată. E adevăratŭ că ne ar' fi de mare necesitate să vii cu noi în acéstă sântă călătorie ce întreprinserămŭ, și amŭ avea mare nevoie de dumnéta ; dér

serviciulū ce vi 'lū ceremū ne légă atătū de multū inima încătū tóte cele-lalte rēmānū josū pe lēngă acesta. Precum fuseși de față când nāscu dómna consórtea mea, pré bunul Dumneđeū ne a dārunitū pe fiul nostru don Sanchu. Te rugāmū dér să'lū priimescī din brațele nóstre, și să'lū ducī la regina mama nóstră, să'lū depui in māinile ei. Veī închiriera nave și 'ți veī pregăti galere, saū orī ce alte vase iți trebuescū cu care socotescī că póte ciae-va să mērgă mai sigurū ; iți vomū da uă scrisóre către financierulū nostru, ca să 'ți rēspunďă orī căți banī iți vorū trebui, și să te crēďă la orī și ce 'i veī đice din partea nóstră. Asemenea vomū scrie și către dómna mama nóstră și siniorului regele de la Maiorca, cel-ce este aliatul nostru, și iți vomū da uă charte de imputernicire generale pentru tóte părțile lumeī unde ar' putea să vē arunce vēntulū, de la apusū la rēsăritū, de la miadă-đi la miadă-nópte. Totul ce veī promite, veī face, saū veī đice, pentru noi, atătū cavalerilorū, ómenilorū celor pedestri, precum și tutulorū celor-lalți, noi vomū ține dreptū bunū promisū, bunū făcutū și bine đisū, și le vomū confirma tóte. Nu ne vomū călca intru nimicū cuvintul, și 'ți dāmū dreptū garanție tóte ținuturile, castelurile precum și alte locuri ce le stópānimū și sperāmū a le stópāni cu ajutorul lui Dumneđeū. Așa dér veī pleca cu a nóstră deplină și intrégă imputernicire ; și, după ce veī da pe fiiulū nostru la dómna mama nóstră regina, te veī duce la casa dumitale, unde veī preintimpina și veī arangea tóte lucrurile, ce trebuescū să fie in mare desordine prin campaniile dumitale cele de la Romania.

Apoi, după ce vei termina totul, vei veni să ne întâmpini cu toate trupele călărești și pedestri ce vei putea să aduni; și aliatul nostru regele de la Maiorca îți va da toți banii ce îți vei cere pentru ca să plătesci trupele ce te vor însoți. Eată aceea ce dorim ca să faci pentru noi.

«Și eu, continuă cavalerul după o scurtă pauză, fusei cu totul mișcat de marea însărcinare ce 'mă da asupra-mă, cum amă dice pe sinioru infantulă fiul său, celă-ce, chiar mititelă precum era, se găsia hereditară al regatului. Ceruiă ca oă grație de la sinioră don Alfonso și de la regina să 'mă dea pe cine-va, vre ună colegă, care cel puțină să ia parte din responsabilitatea-mă. Regele imă răspunse că nu 'mă dă pe nimeni, ci să fiă gata a'lă privi ca pe siniorul meu și ca pe ună propriu al meu fiu; și măi adaogă: — Acum, don Martin de Freytas, pentru că nu putemă sci aceea ce Dămnedă va decide despre noi, fă-mă jurământă că în lipsa-mă sau după mórtea mea vei considera tot-d'auna pe infantulă don Sanchu ca pe singurul dumitale rege, și că nu vei da de-cătă lui și în mâinile sale chiăile de la cetăți, forterețe sau castelură ce-ți voră fi confiate: în fine, să-i rămăi, până la mórtea sa sau a dumitale, credinciosul și lealul său servitor, precum 'mă ai fostă mie, și în cele după urmă nici elă nici eă să n'avemă puterea a'ți rēdica jurământulă acesta.»

«Atunci mă pusei din nou în genuche, îi sărutai mână, pronunțai pe acēstă spadă jurământulă ce 'mă cerea, și făcui semnul crucei pentru ca jurământulă să fie priimită și de ceriă.

«Și îndată siniorul regele ordonă lui don Luiz de la Trueba, ce ținea pe fiul său spre pază în castelul de la Catane, să mi-l dea mie și nimului altul, ori și când său de câte ori voi găsi de cuviință a-lu cere. Cavalerul acesta imi făcu jurământul și mi se închină, dîcîndu-mi că dintr'acea oră infantul don Sanchu va fi în puterea mea : și, în acea zi, era douăzeci și cinci de zile de când se născuse.

«Fiind toate acestea terminate, siniorul regele se imbarcă chiar dintr'acea zi, și m'a lăsat la Catane, prę mândru fiind și cu totul încurcat cu misiunea ce mi s'a fost dată.»

Pe când don Martin de Freytas spunea acestea, auzi tot-d'ua-dată sunetul unui cornu spre porța de la Douro, sub zidurile castelului de la Horta. Don Martin se n-torse îndată către ostașul celu-ce se uita la casca sa, și ordonă să mergă să întrebe ce voesce acelu-ce suna din cornu pe la acea oră, și și urmă înainte povestirea.

«Nu întărđiaiu după acesta a'mi implini misiunea ; luai uă navă din Baraca, ce se afia în portul de la Palermo care era a siniorului don Juan de Carralhal, cel-ce priimi cu multă mire să 'mi o dea. Îndată după acesta, mersei de găsiiu pe nobilul don Berange de la Saria, celu-ce avea de soție pe uă damă forte nobilă ce se numia dómna Agnes d'Adri, și care avusese douăzeci și două de copii în viață-î. Rugaiu pe susu numitul don Berange, ce 'mi era unu bunu amic, să 'mi lase pe femeia sa, căria să'î incredințezu îngrijirea siniorului infantul don Sanchu. Priimi cu totă plăcerea astă cerere, de care și fui

förte mulțămîtă, änteiü pentru că dómna Agnes era uä damă pré bună, förte piósă, d'uä pré nobilë familie, și imi páru că cunoscea pré bine căutarea copiilorü, fiind-că avusese, precum amü mai disü, unü numëru äșa de mare. Atunci aleseiü șese alte dame, cele-ce avea fic-care câte unü pruncü la peptu-le, pentru că, déca se va 'ntëmpla ca să lipsiască vre una din ele, să fie alta care să'i ție loculü, și le amü luatü pe câte șese dimpreună cu pruncii lorü, pentru ca să nu li se strice cum-va laptele. Și fiind-că sinioru infantulü don Sanchu avea êncă uä damă ce era din Catane și care'l îngrijia förte bine, amü mai găsitü êncă duoë pentru la întëmplare de nevoie; și, afară de acestea, amü mai imbarcatü și uä capră. Înfine, m'amü pregätitü de drumü cu tóte aceste mësuri luate, amü armatü îndestul de bine corabica mea, și amü provisionat-o cu tóte cele ce ne erau trebuincióse spre hrană și apărare. Amü așëdatü uä sută duoë-deci de ómeni armați, fie-care dintre ei făcea câtü trei ómeni de cei de rândü pentru coragiul și noblețea lorü. Amü orânduitü pe toți acestia d'asupra pe podul corăbii, și amü făcutü cunoscutü lui don Luiz de la Trueba să'mi dea pe sinioru infantulü la pórtä Catanei, unde 'lú äșteptamü.

Dupë uä oră, 'lú amü vëđutü venind, acompaniatü de toți cavalerii portughesi ce s'au pututü aduna, catalani și latini, toți notabili cetățeni saü de viță nobilë. Când fu aprópe de mine, se întórse spre dënșii, și, arëtându-le pe sinioru infantulü ce 'lú purta în brațele sale: «Siniori mei, le disë elü, cunósceți dumnévósträ ca acestü pruncü

să fie infantul don Sanchu, fiul regelui Alfons II de Portugalia și al doinei Sancha, soțica sa?»

«Și toți răspunseră :

« — Da, într'adevăr! căci amă asistatū la botesul sēu, după aceea 'lū amū vēđutū in tōte đilele mereū, ilū cunōscemū pré bine, și declarāmū ca unū lucru pré sigurū că acestū pruncū este chiar infantulū don Sanchu.»

«Atunci imi presentă pe sinioru infantulū, dér nu voiuiū să'lū iaū in priimire pēnă ce nu'lū va desbrăca de față cu toți, să mă incredințeze că mi'lū da sănētosū la corpū și in bună stare, pentru ca să fimū asigurați cu toți. Dér, fiind-că in cursul acestei operațiunii sinioru infantulū a tușitū de vre uă câte-va ori, nu lipsiui ca să insemnezū in chārtia cea de priimire că avea guturaiū când mi 'l-a datū; apoi puseiū sigiliulū meū lēngă sub-semnarea-mi, și deteiū acestū actū dreptū asigurare lui don Luiz de la Trueba. Tōte acestea după ce fură terminate, luaiū pe sinioru infantulū in braçe, și, scoțēndu-lū afară din orașū, urmatū fiind de mai multū de șese miī persōne, ce m'acompaniaū pēnă la portū, ilū deteiū in corabie pe mâinile doicei sale, aceea-ce nu trebuia să scape din vedere pe cele-lalte șese dame asupra căroro veghia dimpreună cu dōmna Agnes. Și tōte ii făcură semnulū crucei și'lū bine cuvintară.

«In aceliū momentū sosi la portū unū oficerū de la sinioru regele Sicilliei, celū-ce aduse din partea stōpānului sēu duoē părechī de imbrăcămīnți d'ua țesetură de aur pentru sinioru infantulū. După aceea intinserāmū vecele.

Acésta era pe la întéiū Aprilie, anul mântuirei una mie douē sute opt-spre-ḑece.

„Dupē ce ajunserămū la Trapau, amū priimitū nisco scrisorī prin care eramū insciințatū să mă ferescū de patru galere armate ce incruciaiau pe acéstā mare și cari erau încārcate cu Saracini din Africa, ce pāndeaiau corābiile portughese, genovesce saū catalane cari navigaū in numărū mare intre Sardinia și Sicilia. Mē folosiiū dintr'acésta, imī intāriiū corabia mai bine, mi-o provisionaiū cu amunițiunea trebuinciosā, imī adāogaiū unū mai mare numărū de ómenī ce'mī fu priu putință, și porniiū pe mare, confindu-mē in înțelepciunea lui Dumnezeu, celū-ce veghiază asupra regilorū, și așa ajunserămū fără nici unū pericolū și cu unū timpū forte frumosū la insula Sânt-Petru.

„Intr'astā dāntéiū călētorie, ne ajută Domnul ca nici siniorū infantulū și nimenī să nu se bolnāviască.

„Fācurāmū duoē-ḑeci și șépte de ḑile stațiune in insulā ; in urmă, unindu-ne éncă cu duoē-ḑeci și patru vase ce erau încārcate cu Catalanī și Genovesī cari făceaū ca și noi acelașū drumū, pornirāmū intr'uā sântā ḑi de duminică, dupē ce mai întéiū ascultarāmū sânta liturghie la uscatū.

„Dupē cele d'ântéiū trei ḑile de traversare, furāmū apucați de uā spāimāntătoare tempestă. Antéia mea grije fu să mă urcū pe podul corabiei să'mī daū tóte ordinele necesariī, amū adusū aminte pilotului să'sī deschidā bine ochii că afarā de noi, care nu sūntemū decâtū nisce umiliți pécātoși, să'sī aducā aminte că avemū in miḑlo-

cul nostru unu depositu regescu și prețiosu. Pilotulu răs-punse că va face totu ce'l va sta prin putință ca să mân-tuască pe sinioru infantulu, apoi pe noi și pe densusul. A-tunci mă pogoriiu in camera unde erau femeile ca să vedu ce mai era p'acolea.

«Pretutindenea era rău: unile dintre densesle se bol-năviseră de bóla mării și ședeau culcate, asemenea ca nisce cadavre; cele-lalte perduseră mintea de frică, și strigau pre-cătu puteau că le pere țifa. În miđlocul a-cestui sabatú de sberete și gemete, căutaiú să gădescu pe doica: ea sta rezemată de unu divanú, cu brațele atâruate, cu ochii stinși duși in fundu capului, și lăsase pe sinioru infantulu să'i cađă de pe genuchi josu pe par-chete, de unde scotea nisce țipete de asurđia pământulu, mai rău decâtú tóte femeile împreună.

«L'amú luatú cu respectú in brațe și căutaiú pe cine-va cui să'lú dau; dér tóte femeile, cătu și dómna Agnes, după cum veduiú, erau intr'ua asemenea stare de slăbi-ciune și teróre încátú nu vruiú să mă confiezú nimuluí. Și fiind-că tempesta numai inceta, și in locú d'a se mai domoli creșcea din ce in ce mai multú, ordonaiú la toți ómenii din echipagiú cei-ce nu erau ocupați la mane-vră, să cađă pe rugăciuni; in urmă legaiú pe siniorú in-fantul de miđlocu-mí, ca saú să mă innecú, saú să scapú dimpreună cu densusul; și, după cum nu mai sta din plân-sori, incepuiú să cređú că nu reulú de mare ci fómnea ilú făcea atátú să țipe. Mă puseiú dér lêngă stálpul ca-tartuluí cel mare, și chiamând capra lêngă mine, apro-piaú pe sinioru infantulu care îndată ce simți ugerul in-

cetă d'a mai plânge, și începu să sugă ca când totū așa făcuse de când lumea. Atunci mulțămiiu ceriului din tótă inima că 'm'i-a datū în gôndū să nu mă lasū numai pe dómna Agnes, pe cele trei doici și pe cele-lalte șese femei care mă acompaniaū.

«Tempesta ținu într'astū chipū tótă ziua și tótă nóptea. În acestū intervalū nu părăsiiū nicī unū minutū pe sinioru infantulū, legânându-lū mereū în brațele mele, pênă ce adormia, și'lū apropiamū de capră îndată ce s'auția țipéndū. Dumeđeū voi ca, în acestū timpū, nicī siniorulū infantu, nicī cū, nicī capra să nu avemū rēul de mare. Când se făcu ziua, timpul începu a se mai însenina, și acēsta o cunoscurămū ca uă pré mare îndurare a ceriului; pentru că corabia nóstră începea să ia apă, ear cele-lalte șapte bastimente ce ne făcea convoiulū erau înecate.

«Încetū încetū fie-care se însănătoșă: dómna Agnes se desmetecū cea dântēiū, apoi doicile, în urmă cele șese dame; încatū despre prunciū lorū, precum nimenī nu s'a fostū ocupatū de dēnși, din optū s'a găsitū trei morți, și duoī nu se găsiaū nicī de-cum. Se da cu părere că cei morți au fostū năbușiți, ear cei ce lipsiaū căduseră în mare.

«Încatū despre sinioru infantulū, prin ajutorul lui Dumeđeū și îngrijirea ce amū fostū avutū de dēnsulū, era fôrte bine și sănētosū.

«L'amū datū în mâinile dómnei Agnes, aceea ce nu vrea să 'lū ia dīcēnd că e nevrednică; déră eū stăruii cu dinadinsul, și 'lū priimi.

«Socotindū dintr'acelū minutū, vēntulū fu ceva mai fa-

vorabilă, și, după cinci-spre-zece zile de călătorie, desbarcămă la Mafra, în Estramadure.

„De'ndată ce sosirămă la uscată, amă înscințatū pe dómna regina cea bêtrână, ce se afla la Coambra, că amă desbarcatū la Mafra cu sinioru infantulū, micul sēu nepoțelū, și că voiū porni numai de cât să venimū după ce sinioru infantulū se va repausa câte-va zile. Și fiind-că timpulū era ceva cam ploiosū, căutaiū îndată să formezū unū patū portativū. Acesta era unū felū de palanchină acoperită pe din afară cu pênză ceruită, ca să n'o pătrunță plóia, și din lăuntru împodobită cu velură roșie. Aședaiū uă saltea indestul de comodă; puseiū pe doica d'asupra în cea mai frumósă a cîi îmbrăcăminte, și pe sinioru infantulū lêngă dēnsa, pe care puseiū de 'lū îmbrăcă cu unū rândū de haîne de postavă de aurū, ce i le a fostū datū regele Sicilii: apoi duoă-đeci de ómenī ilū ducea pe umeri, unī cu nisce drugī d'a umerile, alțiī cu curele atăruate de gătū. După duoă zile de călătorie, la patru leghe înainte de Leria, ne a eșitū înainte monsiniorulū Raimond de Sagardia, dimpreună cu đece călăreți ce ne erau trimiși de către amēnduoē reginle, adică, regina cea vėduvă a Portugalii și regina de la Maiorca, fiica sa, și ast-felū continuarămū drumul înainte cu dēnși. Când ajunserămū aprópe de Pombal, fiind-că se făcea uă ripă camū grea de trecutū, ne eșiră notabiliī orașului înainte și apucară cari de drugī, cari de curelele ce țineaū ducătoriī, și trecurămū ast-felū cu sinioru infantulū acea ripă, și la toți le a plăcutū pré multū invențiunea mea, pentru că, cu chipul acesta, în

totŭ cursul călătoriei nu plânsese de-câtŭ multŭ de trei sau patru ori pe Ńi.

«La pórta orașului Coimbra, ceva mai 'nainte de puntea ce se face peste Mondego, găsirămŭ asemenea ca și la Pombal, pe consuli și pe cei mai bătrâni ai orașului, acompaniați de patru oficeri, ce ne eșiau înainte spre priimire. Apucară drugiș patului și curelele pe dupe gŭtŭ și intrarămŭ cu mare pompă în orașŭ ; dupē acēsta ne dirigearămŭ către castelul unde se găsia regina, buica siniorului infantu, și regina de Maiorca, mătușe-sa. Amēnduoē așteptaŭ pe înălținea celui mai innaltŭ turnŭ, și, îndată ce vădură că ne urcarămŭ spre castelŭ, se pogoriră pēnă la pórta. Atunci, fiind-că erau nevoite să ședă pe uă lespede de pētră, de pré mare nerăblare și bucurie ce ele aveaŭ, luaiŭ în brațe-mi pe sinioru infantulŭ, și, plinŭ d'ua adevērată bucurie cōci amŭ putut ajunge cu atâta fericire la finitulŭ unei asemenea de grele întreprinderi, ilŭ duseiŭ dinnaintea reginelorŭ. — Să vă dea Domnul atâta bucurie, copii mei, și se bătrânul cavalerŭ întrerupēduș istoria și întinđēndŭ mâinile ca și când ar' fi voitŭ să bine cuvinteze pe toți cei ce se găsiau înpregiuru-i, precâtŭ aŭ fostŭ avut-o aceste nobile dōmne când vădură pe micul lorŭ nepoțelŭ atātŭ de sănētosŭ și împodobitŭ cu atâtea grații, cu mica sa figură riđēndă și frumósă, îmbrăcatŭ cu uă manta de catalanŭ și cu unŭ paltonașŭ numai țesētură de aurŭ. — Atunci, și se bătrânulŭ, ai căruia ochi se umplēu de lacrimi și a căruia voce tremura la aceste suvenire, îngenuchiaiŭ și sărutaiŭ mâna reginelorŭ, apropiaiŭ și pe

sinioru infantulū cu busele de mâna bunicăi sale, ca și când ar' sūruta-o. Ea voi să 'lū ia în brațele sale; dēră făcuiū îndată unū pasū îndērētū și 'i amū ȓisū : «Dōmnă, cu tōtă bunătatea D-vōstră pentru care vē sūntū pré recunoscătorū, nu vē fie cu supērare, cōcī pēnă când nu'mī veți da mai ântēiū uă chârție de priimirea siniorulū infantulū, întărită cu tōte formele precum amū datū și eū, nimenī nu se va atinge de dēnsulū, și chiar d'al fi dumnēta vergina Maria în pērsōnă.» Regina inceptu să riđă la aste vorbe și 'mī rēspunse că'ī plăcea să mē vēđă astfelū. Atuncī, întrebaiū : «Dōmnă, este aici unū locotenentū al siniorulū regele?» Regina imī rēspunse : «Da, sinioare,» și ea ilū chiāmă îndată. Amū întreatū în urmă dēca se găsece în castelū comandantele, guvernatorulū și consuli orașului Coimbra. Ei rēspunseră : «Eată-ne aici.» Cōcī toți aceia de cari amū întreatū se aflaū inhămați la palanchină. Întrebaiū êncă de notariul publicū, și elū se află aci precum cei-l-alți; pentru că toți cei-ce aveau vre unū nume însemnatū sau vre unū postū grăbiseră a ne eși înainte. Afară de cei pe cari 'i amū numitū, erau êncă adunați uă sumă de cavaleri și notabili din Coimbra. Dupē ce toți fură de față, amū chiāmatū pe dōmna Agnes, pe cele duoē doici, precum și pe cele șēse dame ca să m'acompanieze, și, în prezența reginelorū, 'i amū întreatū de trei orī : «Astū pruncū ce 'lū țiu în brațele mele cunōsceți că e sinioru infantulū don Sanchu, fiul regelū don Arfons II, regele Portugalii, precum și al donei Sancha, soȓiea sa?» Și toți rēspunseră : «Da!» Și dupē acēstă autēia declarațiune, puseiū pe notariū să

formeze unŭ actŭ publicŭ; apoi ȕiseiŭ cĂtre dĂmna regina, bunica siniorului infantu: «DĂmna, creȕi dumnĂta cĂ acestŭ pruncŭ pe care 'lŭ ȕiŭ în braȕele mele este sinioru infantulŭ don Sanchu, fiul lui don Alfons II, regele Portugaliŭ?» Amŭ ȕisŭ de trei ori ŕi ea 'mŭ a rĂspunsŭ: «Da;» ŕi, în urma acestorŭ vorbe, ȕiseiŭ notarului sĂ formeze unŭ al duoilea actŭ. DupĂ acĂsta mai ȕiseiŭ ĂncĂ: «DĂmna, în numele dumatiale, în numele regelui don Alfons ŕi al reginei dona Sancha, declarŭ cĂ sŭutŭ legitime ŕi drepte tĂte aceste cĂte le amŭ fĂcutŭ, ŕi cĂ 'mŭ amŭ rĂdicatŭ d'asupra-mŭ tĂtĂ sarcina depositului regescŭ ce mi s'a fostŭ datŭ cu persĂna siniorului infantulŭ?» ŕi ea imŭ rĂspunse: «Oh! da, siniore, ŕi Dumneȕeŭ imŭ este marturŭ cĂ nu creȕŭ sĂ mai existe unŭ omŭ mai fidelŭ ŕi mai lealŭ decĂtŭ dumnĂta, nu numai în Portugalia, în Castilia, în tĂtĂ Spania, ci în lumea intrĂȕĂ, ŕi acĂsta o recunoscŭ de faȕĂ cu toȕii.» Atunci mĂ întorseiŭ cĂtre adunare ŕi amŭ întrebat-o dĂca a auȕitŭ vorbele ce regina mi le a fostŭ ȕisŭ ŕi dĂca ar' face jurĂmĂntŭ vre uĂ-datĂ pentru acĂsta; atunci toȕi rĂspunserĂ într'ua voce: «Da! da!» Aŕa dĂrĂ, creȕĂndŭ cĂ m'am desfĂcutŭ ŕi 'mŭ amŭ rĂdicatŭ sarcina d'asupra-mŭ deteiŭ pe sinioru infantulŭ la regina cea bĂtrĂnĂ, care 'lŭ sĂrutĂ de vre uĂ ȕece ori, atĂtŭ era de veselĂ ŕi plinĂ de mulȕĂmire cĂ a dobĂnditŭ unŭ nepĂtelŭ.

«ĂncĂtŭ despre mine, urmĂ bĂtrĂnulŭ, mĂ întorseiŭ sĂ intĂmpinŭ la Palestina pe monsiĂniorul Alfons II, cu duoĂ sute de Ămeni pedestri ŕi cincŭ-ȕeci de cai, cei-ce n'au

fostu adunați cu cheltuiala regelui de la Maiorca, ci redicați de pe moșile mele.

«Acum dera, termina betranulu, sciți de ce amu acestu mare amoru pentru regele don Sanchu: fiind-ca mi a causatu atatea osteneli mari și amu avutu pentru densul destula terore, și lu amu iubitul intocmai ca pe copilulu meu, cu tote ca elu nu m'a consideratu tot-d'una ca pe unu parinte.

In acelu momentu se deschise usa, și unu eroldu acoperitu de pulbere se areta in pragu. Acesta era cel care sunase cu cornulu la porta castelului catre diumetatea naratiunei lui don Martin de Freitas. Și indata betranulu, vedendu-lu, se scula ca sa lu priimesca, și i facu semn sa intre; dera celu-ce era trimisu statu in picioare nemișcandu-se din usa, și facend unu gestu cu mana ca sa comande tacere:

— Dumneta, siniore Martin de Freitas, guvernatoru alu castelului de Horta, dise elu, și D-vostra cavaleri, ostași sau cetățeni, ascultați:

Regele don Sanchu II fiind judecatu nedemnu de coronă, pe care o desonora, cu voința lui Dumneđu și prin stăruința nobililor confederați, lu a condamnatu la abdicarea care a meritat-o, și s'a alesu fratele seü, monsinioru Alfons III, in locu-i.

Prin urmare, nobili confederați me trimite la dumneta, siniore don Martin de Freitas, precum și pe la toți cei-lalți guvernatori ai casteleloru, cetăți și fortete, sa ve facu cunoscutu ca vi se redica juramentu de fidelitate ce ați facutu pentru don Sanchu, fostul rege al Portugalii.

— Aceia ce'mi spuî acolea, siniore eroldū, pôte sã priviascã pe ceî-lalŷi, crã nu pe mine, cõci amũ unũ jurãmẽntũ particularũ care mẽ lãgã, ŷi numai in mãinile sinioruluî don Sanchu, celũ-ce 'lũ ŷiũ tot-d'auna de regele meũ, potũ sã depunũ chiãile casteluluî de la Horta.

Eroldulũ iŷi urmã drumul seũ inainte, ŷi dupẽ dẽnsulũ don Martin de Freitas puse de inchise bine porŷile ŷi a induoit sentinelele.

II.

Eatã ceea ce s'a fostũ petrecutũ la Lisabona intre don Sanchu II ŷi ceî marĩ aî regatuluî.

Nobiliî eraũ strẽnŷi in sala de consiliũ ŷi aŷteptaũ pe regele Sanchu II pentru ca sã delibereze asupra trebilorũ statuluî. De uã-datã s'a deschisũ uŷa sãli, ŷi, in locũ d'a intra regele, se arẽtã don Hernand d'Almeida, favoritul seũ, imbrãcatũ fiind cu uã hainã de cãlãrie, cu unũ cornũ la uã parte ŷi cu unũ biciũ intr'ua mãnã; venia sã anunce cã siniorul regele nu pôte sã vie a presida la consiliũ, pentru cã avea sã mẽrgã a duoa-ŷi diminẽta sã facã uã vãnãtore in pãdurile sale de la Sarzedar ŷi de la Castelul Branco; ŷi fiind cu totul dat la aceste importante preparative, n'ar' putea sã se ocupe cu afacerile de statũ.

Acẽstã misiune, pe care favoritulũ seũ o implinia cu obicinuita sa mãndrie, indatã dupẽ plecare-i fu urmatã

d'ua murmură teribilă în totă adunarea. În adevăr, don Sanchu nu putea să găsiască pe unu altu mesageru mai semețu pentru ua misiune insolentă. Don Hernand, pe care 'l a făcutu comite d'Almeida, fără ca să fie născutū dintr'ua familie cu totul necunoscută, se trăgea dintr'ua noblețe atâtū de nouă, încatū pe lângă numele cele însemnate portugheze cu care ar' fi voitū să'lū egaleze, numele seū cel cu totul modernū făcea ua pată. După cum se șicea, fratele lui Alfons Henric, anteiul rege al Portugalii și străbunū lui don Sanchu, 'lū ar' fi fostū adusū cu sine de la Burgonia unde era născutū, când la 1228 despoiasse pe mamă-sa, Theresa de Castilia, de regența regatului, și s'a numitū comite și îndată după aceea rege al Portugalii. Diu acel timpū, fiul și nepotul micii Guimarensei a servitū pe fiul și nepotul lui Alfons Henric, cu fidelitate fără indoială, dér nu cu niscaiva fapte strălucite pentru ca don Sanchu să fie autorisatū a'lū rēdica ast-felū la înălțimea anteiilor familii ai Estramadurilorū numindu-lū comite d'Almeida. Este adevēratū că acēstă mare favōre curgea dintr'ua causă, și acēstă causă se părea în ochii nobililorū siniori cam uriciōsă și infamă. Regele era de trei ani inamoratū de Maria, sora lui don Hernand, și se șicea că repede rēdicare a acestui favoritū era mēsuratā cu complența ce a fostū întrebunțat-o ca să favoriseze amorul regelui cu soră-sa ; și, cu tōte că ea trāi retrasă departe de la curte și cu totul afarā de ori ce intrigă, fiind-că regele de trei ani abandonase trebile statnui seū, saū și când se amesteca vre ua-datā, o făcea cu totul spre ne-

mulțămirea nobleții, și acesta amesteca cu aceeași ură amorul cel pur al surori cu favoritismul fratelui; într'unu chipu ast-felū că, gura ce se deschidea ca să blesteme pe unulū pré rare ori se inchidea fără ca să blesteme și pe cel-laltū.

Dér cu tóte acestea Maria era pură de ori care pată și inocentă de totū réulū. Cócī in locuința unde a fostū crescută de către maică-sa, și de lêngă al căria mormentū nu se depărtase nicī uă-dată, ea a vêdutū pe don Sanchu fără a sci că este regele; și fiind-că elū înțelesese că făcea óre-cari impresiuuī cu junețea, aerul seū cel nobilū și curtenirea-ī, asupra spiritului frumóseī refugiante, ceru de la fratele eī, don Hernand, ca să nu'ī descopere rangulū și cine este. Maria ilū lua tot-d'auna, déca nu ca pe unū egalū cu dēnsa, cócī, fiind umilă precătū era frate-seū de orgoliosū, n'a fostū uitatū nicī uă-dată ca dēnsulū de unde se trăgea, dér ilū socotise dreptū unū siniorū óre-care a căruia noblețe nu era așa de susū ca să fie între dēnșīl uă barieră atátū de neinvinsă. Ea l'a iubitū cu tóte acestea in astă credință, și târđiū mai in urmă don Sanchu 'ī a spusū că iubește pe unū rege.

Atuncī durerea sêrmanei Marii nu avea marginī: ea nu se vedea decătū ca uă fică desonorată. In tóte suvenirile eī, privia pe metresele regilorū ca cele ce sūntū in desprețul populilorū, cărora li se atribuescū greșélele ce le facū eī și chiar nenorocirile care vinū de la sórte. Asemenea, și când pentru ca s'o distrieze din lunga eī tristețe, regele don Sanchu, 'ī-a fostū propusū ca să o

ducă de la Santarem la Lisabona, și acolo să'î dea servitorî, pagî și unŭ palatŭ, ca tot-d'auna a fostŭ refusatŭ tôte aste darurî, și prefera pe lêngă aceste străluciri de-sonorate mai bine singurătatea, unde putea, déca nu a iubi, fără remușcare, cel puçinŭ să plângă fără marturî. Dér, orî cât de ascunsă în obscuritatea-î ar' fi fostŭ Maria, nu putea să scape de ochîi celorŭ nemulțîamișî, cei-ce de vre-uă trecî anî, vëdënd că se măresce atâtŭ de multŭ avușica și influența lui don Hernand, aș cercetatŭ cauza acestuî favorŭ ciudatŭ, și degrab aŭ gônditŭ că isvore-sce din amorul sori-si. De atunci încoa, tôte greșelele, tote slăbiciunile, tôte insultele regelui, ce elŭ făcea u-nora și altora, le atribuiaŭ la nenorocita influență a Marii, și fiind-că don Sanchu era din natură slabŭ și trândavŭ, lăsând cu totul în mâînele lui don Hermand administrațiunea statuluî, dintr'acésta se vedea influența surorii în influența frateluî, și mai de multe orî blestemaŭ toșî isvorul de unde veniaŭ aceste rele decâtŭ puterea care le essersa asupra lorŭ.

Nimenî nu va fi în mirare despre efectulŭ ce a produsŭ asupra nobleșei regatuluî înfăcișarea lui don Hernand d'Almeida în pragul ușei pe unde s'aștepta să intre regele. Afară de acésta, fiind-că mesagiulŭ cu care era însărcinatŭ nu era nici-decum de natură ca să domoliască ura ce toșî aveaŭ asupră-î, nemulțîămirea generale ferbea în inimile tuturilor pe dată ce elŭ eși; dér tótă astă vijelie de vorbe și de amenințări amuși asemenea precum s'a și aprinsŭ când don Manric de Carjaval întinse mâna și recomandă tuturilor tăcere.

Pentru-că don Manric de Carjaval era unŭ bărbatŭ ce însufla respectŭ la toți. De origine nobilŭ, bravŭ în resbeluri, înțeleptŭ în consiliu, elŭ ar' fi fost sufletulŭ regatului sub orŭ care alt rege afară de regele don Sanchu. Acésta este nefericirea guvernelorŭ celorŭ slabe sau viclene, că acela care este forte și lealŭ i se face neamicŭ. Așa dér don Mauric de Carjaval întinse mâna și a ȕisŭ :

«Siniori mei, regele don Sanchu, pe care Domnul să'lŭ ȕie, a încetatŭ d'a mai priimi consiliul de ȕi în palatul seŭ. Vă invitŭ dér, câți vă aflați aci, să veniți la mine pentru unŭ consiliŭ de nópte în casa mea. Acolo vomŭ alege pe vre unul care ne va presida, și vomŭ lua uă hotărîre despre ceia ce trebuie să facemŭ întru onórea nobleȕei și binele regatului. De-uă-camdată fiți liniștiți și întórceți-vă pe la casele dumnévóstră. Nicŭ unŭ sgotŭ, nicŭ uă ameninȕare să nu se facă să nu prinȕă de veste inemicii nostri. Să fimŭ cu minte și drepti, să fimŭ uniți, și ne vomŭ face tari.»

Atunci tóttă adunarea s'a 'mprăștiatŭ cu demnitate și în tăcere; ear regele, cel-ce sta ascunsŭ după uă perdea dimpreună cu don Hernand d'Almeida, îi vědu cum se depărtaŭ, și credu că vede într'enși totŭ pe acei servitori umili și supuși atunci când ei nu erau decâtŭ nisce rebeli și congiurați.

Nóptea o petrecu îndestul de bine după cum se vede, nimicŭ nu turbură somnulŭ regelui, nicŭ unŭ visŭ nu'l aducea vorbele cele teribile ce se ȕiceau în contra lui la acelŭ consiliŭ de nópte care era ȕinutŭ în casa lui don

Manric de Carjaval; și cu toate acestea totul s'a fost terminat, s'a decis și s'a rezolut, ca și când, de când lumea și pământul, sentența 'i ar' fi fost scrisă în cartea eternă de către péna cea de feră a destinului.

A doua zi de dimineță, în momentul când don Sanchu eșia din cameră-î, cu cismele sale cele lungi, cu pintenii puși și gata ca să meargă călare, îi eși înainte monsiniorul de Leria, cel-uc era archevecul de la Evora. Regele își posomoră sprâncenile, coci a fost ordonat că nu priimesce pe nimeni.

— Sire, îi duse preutul, cađă numai asupra mea mâniea vóstră; coci pagii și servitorii 'm-ău dísă îndestul ca să plecú, dér eú amú voitú să așteptú aci stăruind cu dinadinsul. Aveamú să vė vorbescú pré Înălțimeí Vóstre din partea nobilimeí regatului.

— Și ce vorú? întrebă regele.

— Vorú să afle déca bine-voiți ca să veniți astă-zi mai bine la consiliú decâtú a merge la vênátore, coci chestiunile ce sântú a vi se înfăcișá nu îngăduescú în-tárđiere.

— Monsiniore al Evoriei, îi răspunse regele, caută-ți de venitul monăstirei care din voința lui Dumueđeú este unul din cele mai mari din Alentejo și din totú regatul, și mă lasă pe mine în pace coci imi sciú eú socotelile mele.

— Tocmai pentru că nu sântú căutate aceste socotelí, sire, sântú trimisú să vė spunú că astă nelucrare și părăsirea cu totul a statului vė va aduce vre uă nenorocire. Îndétorirea unui rege, sire, sântú grelele lu-

crări ale politice și resbelul, ear nu plăcerile amору-lui și ne'ncetata amusație cu vênătórea.

— Și, respunse regele, déca nu mă voiŭ duce la consiliul despre care imi vorbesci în numele nobilimeii mele, putea-voiŭ óre să sciŭ, nonsiniore, care e nenorocirea ce 'mă póte veni?

— Acéstă nenorocire, sire, e că în vre-uă séră, când te întornă de la visitele metresei dumitale saŭ de la go-nirea cerbilorŭ prin păduri, vei afla porțile Lisabonei deschise pentru tótă lumea și pentru dumnéta închise.

— Atunci, nonsiniore, urmă don Sanchu rîdend cu desprețŭ, mă voiŭ duce la Coimbra: Portugalia e bogată în orașe regale, saŭ să ȕicŭ mai bine este uă corónă cu mai multe diademe.

— Coimbra va fi asemenea închisă ca și Lisabona, sire.

— Atunci imi rămâne Satuvalŭ.

— Satuvalu va fi asemenea închisŭ ca Coimbra.

— Ei bine! spune nobilimeii, urmă regele, că déca din buna mea voință eramŭ să presidŭ astă-ȕi la consiliŭ, acum ilŭ lasŭ pentru după optŭ ȕile, coci sŭntŭ fórte curiosŭ să vȕdŭ acésta.

— Bine sire, răspunse archiepiscopul de la Evora.

Dup'aceea închinuându-se dinaintea regelui, eși cu aceeași liniștire și demnitate ce aŭ fostŭ conservat-o în astă din urmă încercare lêngă don Sanchu, pe care a găsit-o nefolositóre.

Regele, de altă parte, încălică calulŭ dimpreună cu favoritul sĕŭ, trecu prin miȕlocul orașului fără a vedea

nicî uă schimbare, și luă drumul către Santarem, unde locuia amanta sa.

În acéstă di don Sanchu găsi pe Maria mai tristă și mai amorosă decâtu tot-d'a-una. Regele de 'ndată ce intră la dēnsa băgă de sēmă de astă tristețe, și oprindu-se dinaintea junei feciōre care ședea pe unū divanū morescū :

— Mario, îi diise elū, când nuorii acoperă stelele, alū ceriului rege suflă, și nuorii se imprăștie, și stelele strălucescū. N'așū putea ore să facū și eū asemenea pentru tine, eū celū-ce sūntū unū rege de pre pământū? A cūtezatū ore cine-va să te insulte, Mario? numesce-mi-lū; pe numele ceriului, chiar d'ar' fi frate-meū Alfons, pe Dumneḑeū îți spunū, imi va da socotēlă de acéstă ofensă.

— Nu, scumpul meū siniore, rēspunse Maria clătīnândū din capū, aceia ce lāsă să se vēḑă duoē mărăgăritare strălucindū între genele ochilorū cī, nu, nu m'a insultatū nimeni, și numai pe mine ar' trebui să mē pedepsesci, care sūntū uă neródă că nu mē aflu fericitū când altele atâtea femeī s'arū ține mândre ca să fie în locul meū.

— Ce cauți să mē amăgesci, Mario, diise don Sanchu, sciū că sufletul tēu celū de āngerū te a făcutū să erți îndată. Dēră astă ertare încoragează mai multū pe trădătorī, cōci va să ḑicā a trăda cine-va pe regele seū când nu iubescē aceia ce iubescē elū. Asemenea este și greșiala ta, Mario, dēca ai fi venitū la curte in locū d'a trăi in aste pustietăți, te arū fi vēḑutū toți mai de aprōpe, te-ar' fi cunnscutū, și atunci te-arū fi adoratū ca însuși

pe mine. Déră este încă timpŭ, dulcea mea ca unŭ sóre, vino, și, când veî străluci, ți se vorŭ simți rađele.

— Oh! departe de mine una ca acésta, monsiniore, și se Maria împreunând améndoœ mâinile cu unŭ aerŭ rugătorŭ; din contra, déca așŭ avea vre uă rugăciune a vē face, e numai să'mi dați voe ca să mă retragŭ la uă mōnăstire, să nu mai trăescŭ ast-felŭ între dumnéta și popolul vostru, cōci ni se va întempla la aménduoî vre uă nefericire, sire.

— Veđi că tu mă înșelai adinéorea, Mario: negreșitŭ vre unŭ miserabilŭ 'ți-a adusŭ acéstă scire. În numele ceriului, numesce-mi 'lŭ p'acela care a cutezatŭ să te amenințe!

— Amenințarea, monsiniore, déca ar' fi vre una, vine pré de susŭ și nu vē stă în putere ca să atingeți pe acel care 'mi o face... Déră liniștesce-te, sire, nu e nici de-cum uă amenințare, ci unŭ visŭ.

— Unŭ visŭ, Mario! Îmi pare rēŭ că n'amŭ adusŭ cu mine pe rabinulŭ Ismail: elŭ tâlcucse visele întocmai ca Iosif, și 'ți ar' fi spusŭ ce însemnéză astŭ visŭ al tēŭ.

— Oh! monsiniore, respunse Maria suspinândŭ, era așa de lămuritŭ, încatŭ nu aveam trebuință de tâlcuire.

— Îți înfăcișa óre ceva vre uă nefericire? saŭ e numai vre uă părere, ce tu nu scii că eŭ amŭ putere ca să'lŭ nimicescŭ! Vino cu noi, frumósa mea Mario, și plăcerile vorŭ risipi îndată aceste vedenii precum sórele abate nuorii.

— Și unde plecî acum, monsiniore? întrebă Maria plină de méhnire.

— La vânătoare.

Maria se îngălbeni și apoi cu vocca tremurândă :

— Singurî? îl întrebă ea.

— Cu frate-tău împreună.

— O! Dumneșeule! Dumneșeule! țise juna fică, nu-măi rămâne nici uă îndoclă, visul meu a fostu unū presimțimētū!

— Earăși visul tău! murmură don Sanchu cu uă mișcare ușoră de nerăbdare. Ia să vedemū dēră Mario visulū tău. N'amū eū dreptū asupra cugetărilorū tale, asupra gōndirilorū tale cele de nōpte ca și cele de țî? Vorbesce, te ascultū.

— Oh! scumpul meu siniore, țise Maria cășendū la picioarele lui don Sanchu, eată unde găsescū acea bunătate pe care cei-l'alți omeni nu o cunoscū de-felū, fiindcă stă ascunsă în inima dumitale. Pentru că în locū d'a rîde de slăbiciunea mea, vrei să o tāmăduesci. Ei bine! Dumneșeū e pōte acel ce'ți inspiră astă compățimire pentru frica ce-amū, când orî-care altul ar'fi luat-o dreptū uă nebulie. Nu e așa că nu'ți rîđi de frica ce amū?

— Nu, fi pe pace; vorbesce.

— Ei bine! monsiniore, te amū vėđutū în visu-mi precum te vėđū acum dinaintea mea. În visu-mi, se făcea că'mi propuneași să mă duci la vânătoare ca și acum, și că amū priimitū bucurósă. Porniserămū împreună, și mergeamū alăturca cu dumnéta călare, mândră fiind de chipulū și frumōsa adresă ce o aveași, și imi țiceamū par'că în gōndu-mi că, deca n'ai fi fostū din nascere rege trebuia ca unū populū să te alégă negreșitū.

— Așa déră, Mario, nu mai e vorbă, și tu mă lingușesci? ȕise regele suridëndũ.

— Nu, pré dulcele meũ siniore, nu, vė ȕicũ tot-d'una adevėrulũ, saũ și dēca nu vė spuĩ adevėrulũ, cel puȕinũ vė ȕicũ aceea ce gōndescũ. Așa déră mergeaĩ cãlare alãtura cu mine, cãnd intramũ intr'ua pãdure intunecōsã unde cãiniĩ nu intãrȕiarã a descoperi unũ cerbũ. Fie-care se luã atuncea dupė dēnsul cu marĩ strigãri de bucurie, și eũ asemenea ilũ goniamũ precum toĩ cei-l'ãlĩ, dérã tristã și ca-cum așũ fi fostũ rãpitã de cãtre unũ virteȕũ. Vream ne'ncetatũ sã strigũ, vream sã'mĩ oprescũ calulũ, vream sė vė ȕicũ, fãrã sã sciũ pentru-ce, sã nu mai gonescĩ ast-felũ pe bietul animalũ; dérã eramũ fãrã de viersũ și fãrã de putere, și peptu-mĩ s'ar' fi spartũ mai lesne de-cãtũ sã scōȕã unũ sunctũ. Înfiuc, dupė ua alergare a cãria lungime nu o potũ spune și în care caiĩ nostri, ca și cãnd ar' fi avutũ aripĩ, strėbãteaũ munȕĩ, riuri și ripe, nenorocitulũ animalũ începua se obosi, și ca unũ ce ciudatũ, ȕiindu-ne mereũ de vėnãtore, și elũ fiind departe d'a fi zãritũ, ilũ vedeamũ abia trãgėndu-șĩ rėsuflarea, abia mai putėndũ sta pe picĩore, abia depãrtėndu-se cu ua silã disperatã de cãte ori auȕia lãtratulũ cãĩnilorũ ce ilũ gouia dupė urmã saũ fanfara cornurilorũ sunãndũ. Tot-d'ua-datã ua sãgiatã sburã din nisce tufe fãrã ca sã vėȕũ care mãnã a fostũ repeȕit-o, și bietul cerbũ, lovitũ fiind în șoldũ, mai fãcu cãȕi-va pașĩ, cãȕu pe genuchi-ĩ, și apoi se tãvãli în sãngele sėũ, — dumnėta asemenea, monsiniore, trebue sã fi visatũ ast-felũ de vise? unde adevėrulũ și minciuna, fan-

tasticulă și cu pozitivul, sîntu așa de amestecate între dênsele, încâtă numai pôte cine-va deosebi realitatea din ilusiune, — pe când dără vênatulă se lupta cu agonia-î, membrele sale cele amorțite, încetară cu totul d'a semăna cu acelea ale unuî animală și luară forma unuî omă. Înfine, după câte-va minute după acéstă metamorfosă, scoseiă ună țipătă: recunosciă îndată că era frate-meă. Da, monsiniore, fratele meă, străpunsă de uă săgiată la umere, și care în cea măi de pe urmă luptă, își aduna puterile ca să se întorcă spre mine și să'mi dîcă :

«Mario, Mario, fugi de la astă vênătore!» și îndată espiră :

— Ce nebună ești! îi răsponse don Sanchu, nu cunosci tu, că în aceste visurî, sîntă nisce visuni a le noțîi cari nu însemnează nimică.

— O! nu, nu! dîse Maria. Nu, crede-mă, monsiniore, amă măi visată în viața mea și alte visurî, dără nici unul nu-mă a lăsată uă impresiune așa de grea ca acesta. Oh! monsiniore, nu nesocoti astă prevestire a mea. Căci după tôte cele-l'alte visurî, încetă încetă simțiamă că se șterge din mintea-mă, ca să dîcă așa, cadrulă în care erau tôte înshise; munți, pădurî, peisage, îndată ce deschideamă ochiî, periaă la lumina dîlei ca nisce aburî, pe când astă-dî le vedă acestea încă în ființă, ca și când n'asă fi deștăptă; cadaverulă frățeni-meă stă încă culcată sub pôlele unei stânci încoronată de brađi, aprópe de uă fântână unde se împreună apele unei cascade; aprópe de dânsulă sîntă nisce ruine care înfăcișează ună erimitagiă vechiă ruinată de Mauri și d'asupra cărnua se vede uă cruce sfărîmată.

Uite, monsiniore, sântū cu ochii deschiși ori închiși, tôte acestea le vĕdŭ din'naintea mea fără încetare și cu totul în realitate.

— Bine dĕr că visul acesta, amenințându numai pe frate-teŭ, a respectatŭ pe frumoșa mea Maria; cōci, ori-cătŭ de mincinosŭ 'lŭ așŭ socoti, îți mărturisescŭ, n'așŭ putea să mă gōndescŭ fără uă adâncă mĕhuire la dĕnsulŭ.

— Oh! monsiniore, nu v'amŭ spusŭ încă totul, continuă Maria, cōci tōtă familia ne este acoperită sub vĕlul proscricțiunei. Nu s'a terminatŭ numai aci, ci m'amŭ adĕncitŭ și mai multŭ în visul meŭ celŭ sângerosŭ. Vĕnătōrea continua înainte, cōci numai eŭ singură pĕrĕmŭ a fi coprinsă în acĕstă grozavă visiune. Totŭ fără viersŭ, și tĕrită ca de cĕtre uă putere neînțelĕsă, imi țiuuiŭ drumul prin miđlocul pădurei, și chiar îndată atuncĭ cĕinii descoperiră uă ciută albă ca néoa ce se pogora într'uă vale în iuțiala cea mai mare, și atuncĭ aceleași împregiurări începură din nou. Și ca cum așŭ fi fostŭ inzestrată cu uă dublă vedere, o urmaiŭ prin miile ei cotiturĭ ce făcea ca să înșele pe cĕinĭ; dĕr astă-dată, se făcea par'că eramŭ eŭ aceea ce cercamŭ tōte nefericirile din lume, par'că vreamŭ să fugŭ, și mă 'nspăimĕtamŭ de lătratul cĕinilorŭ și de fiecare sunare a cornului. Înfine, o ajunsrămŭ dupĕ urmă, și uă săgiată fu repeđită care o lovi în deșertu-'i. În acel minutŭ simțiiŭ și eŭ în aceeași parte uă durere pătrunđĕtōre; și pe când sângerle curgea peste albul ei pĕrŭ, vĕđuiŭ asemenea că curgea și pe rochia mea. Atuncĭ uă a duoa săgiată veni care o lovi de cea-laltă parte; și chiar în cea parte a inimei, simțiiŭ de uă-dată uă

durere de junghiuri omorătoare. Sângele curse și din astă a doua rană ca și de la cea d'ântei. Ciuta cădu înge-nuchiată și sberându din putere, unū óre-cine atunci se apropie de dēnsa cu unū cuțitū în mână: acestū omū imi causă uă spaimă fórte mare încatū par'că ar' fi venitū asupra mea. Astū omū veni la ea ca unū fulgerū, și, cu tóte lacremile și gemetele-í ce scotea, fără a lua nici vor-bele mele în sēmă pe când mă rugamū să 'í dea ertare, monsiniore, câtă înfiorare, astū omū íi tăie beregata, și pre sufletul meū, vė spunū, monsiniore, uite, vė jurū, co-prinsă de spaima cea mai mare, simțiiū par'că cum mă tăie pe mine, și scosciū unū șipetū care mă deșteptă din somnū. Amețită dér și turburată pré multū de acestū visū, mă totū pipăiamū la amēduoē părțile să vedū unde sūntū rănită, și luând dreptū sânge sudórea cea rece ca mórtea simțiamū că totū corpulū 'mí era inundatū. Ah! te uită, monsiniore, continuă Maria ducēdu-și mâna la părțile susū dīse, aici și aici m'a fostū lovitū; și, fără a sci ce însemnéză asta, mă simțū gata că trebue să morū. Fic-ți dér milă de mine, te rogū fórte multū, monsiniore, nu merge astă-dī la vėnătoare; coci sūntū pré sigură că déca mai ținea multū visu-mí, după frate-meū, după mine, celū d'alū treilea eraí să fíi dumnéta amenințatū.

Don Sanchu surise la astă povestire. Și precum sūntū toți cei de caracterū slabū, elū afecta unū felū de ne-păsare ca să arēte că e unū omū tare; luând în urmă pe metresa sa în brațe:

— Mario, íi dīse elū, amū auđitū spuindu-se că mer-gēndū cine-va d'a dreptul asupra unei fantasme nălucite

o face să peară cu totul. Voiŭ face d'ér asemenea cu visul teŭ; vomŭ merge dreptŭ asupra lui, și se va desființa.

— Oh! nu, nu, monsiniore, celŭ puçinŭ să nu ordonŭ c'ocŭ eŭ sŭntŭ servanta dumatăle, și mă voiŭ supune ordinilorŭ v'ostre. Nu, nu voiŭ merge la ac'astă v'ênăt'óre, și d'eca imŭ cređŭ, monsiniore, nicŭ dumn'eta n'ar' trebui să mergŭ.

— Veŭ face dup' cum vreŭ, Mario, ear nu dup' voica mea. D'eca cređŭ c' aŭ putea să înt'empinŭ vre uă nefericire viind cu mine, r'êmăŭ a casă, scumpa mea iubită, voiŭ să te ferescŭ p'ênă și de umbra cea mai mică a friceŭ tale. La înturnarea mea te voiŭ regăsi earăși, și veŭ uita totul atunci, afară de amorul nostru. Te lasŭ s'ân'et'ósă scumpa mea, saŭ mai bine la revedere.

Maria r'êmase unŭ minutŭ ac'ățată de g'utul lui don Sanchu, ce era mai multŭ m'ortă, cu ochiŭ închiși și cu gura întredeschisă, sem'ena par'că c'ăduse într'unŭ leșinŭ, d'ér dup' curgere de unŭ momentŭ, peptul ŭ se umflă, curse lacrimi din ochi-ŭ, și sc'ose nisce asemenea suspine, înc'âtŭ don Sanchu își sim'ți slăbindu-i-se hotăr'irea și r'êmase câte-va minute nesigurŭ, încep'ndŭ a se înduoi că ac'astă durere a ei putea să fie numai efectul unuŭ visŭ, și cređu îndată cŭ a aflatŭ de unde-va vre uă n'ovelă ce ea nu vrea să 'ŭ spu'e:

— Mario, ŭŭ d'ise elŭ, e cu neputin'ță ca unŭ visŭ să'ț causeze ac'astă durere; spune-mŭ curatŭ ce aŭ, și voiŭ r'êm'anea.

— Nu, nu, r'êsponse Maria, te du la v'ênăt'óre, monsiniore, c'ocŭ n'amŭ nimicŭ alt-ceva de-c'âtŭ ceea ce v'ê

spuseiū ; numai înapoiază-te curândū, cōcī mē simțū că nu voiū avea liniștire pēnă ce nu te voiū revedea.

— Dorințele tale îmi sūntū nisce ordine, răspunse don Sanchu ; cōcī în locū d'a merge la Castel-Branco, nu mē voiū duce decâtū la Sarzedar ; și în locū d'a întârđia optū ȓile, voiū rēmānea numai trei. Adio dēr, și să ne revedemū îndată.

Maria îi ȓise și ea adio făcēndu-i cu capul, cōcī numai cuteza să vorbiască, atâtū de multū îi eră înecată vocea de suspine. Ea îlū urmă cu ochii uitāndu-se după dēnsul pēnă ce s'a depārtatū din ușile apartamentului ; în urmă, după ce s'a făcutū nevēđutū, se duse îngrabū la ferestre ca să'lū salute încă uă-datā pentru cea din urmă óră. Înfine don Sanchu se făcuse nevēđutū în unghiul stradei, și cu tōte acestea Maria rēmase nemișcatā multū timpū în același locū, cu ochii ațintiți către acea parte a drumului, ca și când ar'fi așteptatū să'lū vedā întorcēndu-se înapoi.

În acestū timpū se petrecea în Lisabona lucruri care învedera presimțimētele Marii.

III.

Nobiliū aū răspunsū cu mare grabă la chiāmarea ce le a fostū făcutū don Manric de Carjaval, și, fiind-că acesta era unū siniorū avutū și cu putere, nimeni nu'i făcea băȓari de sēmă că intră la dēnsulū uă adunare așa de numerósă. Dēr a duoa ȓi uă mare mirare coprinse

pe locuitorii vădând că nise lucrătorii clădiau unŭ amfiteatru într'ua pădurice ce se face între Lisabona și micul golfu care se lasă între câmpiile ce vinŭ mai susŭ de orașŭ. Precum nimeni nu sciea pentru ce se clădesce acestŭ amfiteatru, câți călători trecau, se opriau sŭ se uite. De altă parte, cei curioși din orașŭ aflând de-ua lucrare minunată ca asta, alergară ca frunsa și ca érba, încâtŭ pênă la amia-đi se grămădiră ua mulțime de ómenii ca să vędă ce o să ósă din astă clădire.

La ștece ore, lemnăria fiind terminată, întinseră pe d'asupra podelei unŭ covorŭ, d'asupra căruii se aședă unŭ tronŭ împodobitŭ cu armele Portugalii, întocmai ca acela al unui rege. După acésta, urcară ua statue pe d'ensul care infăcișa persóna lui don Sanchu: cu ua coronă pe frunte, cu sceptru în mână și cu sabia iustitiei la ua parte; era îmbrăcată cu mantă regescă, d'asupra căria strălucia tóte insemiile regesci; dupe acésta, ua trupă de călăreți și gardisti se apropiară. Călăreții, cei-ce purtau stindardele stópânului lorŭ, se aședară în rândŭ dindéretul tronului, închinânduși stindardele asupra bandierei Portugalii. Soldații se înșiruiră de giurŭ împregiurul amfiteatrului, și fie-care aștepta plinŭ de mirare să vędă capétul lucrului.

La amia-đi tótă noblețea din Lisabona, ceca-ce se găsia la biserică să asculte sânta liturgie, eși însoțită de don Mânric de Carjaval. Toți aceștia conduceau în miđlocul lorŭ pe siniorŭ don Alfonsŭ, fratele regelui don Sanchu, celŭ-ce îl sciea la Catalonia, și care, după ua chiámare ce i s'a fostŭ făcutŭ cu vre-ua optŭ ȃile mai 'nainte, so-

sise la Lisabona în secret. Adunarea luă drumul spre dumbravă, însoțită de uă musică ostășească, ca și când ar' fi mersu la bătălie saū la uă ceremonie, fiind însoțită de unū mai mare numărū de omeni ce veniaū pe urmă-i decâtū cei cari așteptaū. Soldații, vędënd atăta lume mare, făcură locū. Don Mauric de Carjaval și archevecul de Evora se puseră unul d'uă parte și celū-l'altū de altă parte a tronului; cei-l'alți siniori se urcară pe trepte, în deosebite distanțe, ceea-ce le indica rangulū. Unū strigătorū publicū se urcă pe cea din urmă tréptă, și uă fanfară sgomotósă resună îndată ca să comande luarea aminte a tuturilor. Toți nobiliī scóseră săbiile, și strigătorul publicū făcu să se audă aste vorbe:

«Voi Portughesi, siniori, preuți, cavaleri, ostași și cetățeni, ascultați! ascultați! »)

«Regele don Sanchu al Portugalii, făcendu-se nedemnū de sângele din care se trage, uitându-și dătoriile care are să le îndepliniască, ne mai voindū să ție de coróna pe care o desonoră, cu voința lui Dumnezeu, prin adunarea nobililorū confederați cari aū în cugetū prosperitatea regatului, ilū condamnă la abdicare.

«A meritată acéstă abdicare mai alesū pentru patru motive, și cari sūntū acestea:

«Ântéiū. Coci regele don Sanchu n'a onoratū coróna, fiind-că nu voesce să o pórte însuși, pentru că nu elū, ci mērșavulū don Hernand d'Almeida guvernă națiunea cu uă aroganță de nesuferitū pentru nisce spirite așa de mândre ca a le Portughesilorū. Așa dér, pentru că don Sanchu nu pôte governa, este timpulū a se da coróna

aliuia, care este mai capabile și mai demnă d'a o purta. Așa dér don Sanchu perde coróna!»

După aceste vorbe, strigătorul încetă și uă adâncă tăcere se făcu în adunare; ar'fi ținut cine-va că acéstă mulțime de ómeni avea numai ochi și nici de-cumă răsufare, cōci ochii tuturilor luciaū ca nisce focuri și nici cea mai mică șoptă nu s'auđia în miđlocul astei amuțiri generale. Monsiuniorul de Evora, archiepiscopulū de Leria, s'apropie încetișorū cu solemnitate de statua regelui, și'ī luă coróna de pe capū. La astă privire, mulțimea începu să aplaude cu frenesie, încătū din acelū minutū cređurā causa cāștigatā dinaintea populului. Și pentru ca să nu rēcescă entusiasmul, făcurā semnū strigătorului să urmeze înainte, și elū continuă:

«Al doilea. Regele don Sanchu al Portugalii nu merită să pōrte sabia iustiții, pentru că a uitatū să se serviască cu dēnsa spre protegearca supușilorū sēi. Cōci nici într'unū chipū spiritul seū n'a stōpānitū voința sa, ci unū curtesanū 'ī o cārmuia; nici uă-datā gura sa n'a dictatū decretale, ci a unui curtesanū; nu māna sa, ci a unui curtesanū 'ī a subsemnatū actele; și mai de multe ori cu paguba și vātāmarea bunurilorū și intereselorū comune. Pentru acēsta dér catā ca sabia iustiții să nu se mai desonōre de nisce māini nedemne d'a o purta. Don Sanchu alū Portugalii perde sabia iustiții!»

Strigătorulū publicū făcu din noū tăcere. Atunci don Manricu de Carjavalū s'apropie de statue și 'ī luă de la uă parte sabia iustiții. Din noū rēsunarā aclamațiunī mai furiōse decātū cele d'antēi. Și strigătorul continuă înainte:

«Al treilea. Regele don Sanchu al Portugalii este nedemn să pörte sceptrulü. Pentru ca să 'lũ pörte cu demnitate, unũ rege este dëtorũ a preşida consiliile, a conduce ostirea, şi nu a 'şi petrece timpulũ cu vënätörea, cu balurile şi cu ospeşurile; pentru a purta cu demnitate sceptrulü, unũ principe este dëtorũ să fie fermũ şi cu dreptate. Don Sanchu, din contra, este molatecũ, leneşũ, risipitorũ şi imprăştiatoru de averile şi bunurile Statuluĩ. Aşa dër don Sanchu al Portugalii perde sceptrulü!»

Atuncĩ comitele Roderigo s'apropie de statue şi 'i luã sceptrulü din mâinĩ; apoi strigãtorul publicũ strigã pentru a patra örä.

«Al patrulea. Regele don Sanchu al Portugalii este nedemn ca să stea pe tronũ, cöcĩ, între altele cã s'a făcutũ culpabile de töte aceste acte de trãdare care le diserãmũ, contra onörei a naşioneĩ portughese, a persecutatũ pe nedreptate, din urã, pe fratele seũ don Alfonsũ, singurulũ şi adevëratulũ hereditarũ al coröneĩ, exilãndu-lũ far' de nici unũ motivũ, negreşitũ cu sperança d'a 'i substitua în locul seũ nisca-re-va copii illegitimi; dër Dumeñeđũ nu va permite nici uã-datã d'a se face acëstã ruşine şi desonöre, şi nobilii țerei s'aũ adunatũ între dënşĩ, ş'aũ luatũ séma, şi aũ hotãritũ ca să se dea tronul acelaia care 'lũ meritã dupre nascere, pentru coragiulũ şi pentru înşelepciunea sa. Aşa dër don Sanchu al Portugalii să fie depãrtatũ depe tronũ!»

Dupë acestea, don Diego de Salvatera s'apropie de tronũ, apucã statuea şi o aruncã josũ cu capulũ înainte: în acelaşĩ timpũ confederaşĩ rëdicarã pe don Alfonsũ pe

brațe în sus, și îl aședă pe tron în locul frăține-său. Astă proclamațiune fu priimită cu mari strigări de bucurie din partea popului, cel-*ce crede tot-d'auna că câștigă ce-va schimbându-și suveranii.* Îndată, don Alfonsu III fu investit cu insemniile regesci și archevecul de Evora, fiind cel d'ânteu, i se închină pînă la pământ sărutându-*i mâna.* Don Manricu de Carjaval veni în urmă; era însoțit de comitele de Roderigo și don Diego de Salvatera; și după acești patru delegați ai lighei, veniră toți nobilii să i se închine și să-l feliciteze. Îfine noul rege, după ce încălică pe unu cal alb, ce era acoperit cu toate podobeles și armura regescă, escortat fiind de către totă noblețea și însoțit de uă mulțime de popu, intră în orașul Lisabona și se dirigiă spre catedrală, unde vlădica de la Coimbra cântă Te Deum. Rămășița zilei se petrecu în serbătoare și în veselii.

Într'acestă timp, don Sanchu înainta spre pădurea de la Sarzedar, acompaniat fiind de don Hernand d'Almeida și de câți-va dintre servitori se cei mai familieri, coci de la unu timp încoa nici unu nobil nu-lu mai însoția pe unde umbla cu don Hernand. Regele don Sanchu era atât de orbit de amorul ce avea pentru sora și amiciea cea pentru fratele, încât a lăsat să se depărteze d'impregiuru-*i* vechia noblețe a Portugalii, fără să caute cătuși de puțin a o apropia; prin urmare, la astă fatală vînetore, nu era însoțit de-cât de favoritul și arcași se.

Ordinile fură date de cu séră, și ajungend la locul de întălnire, don Sanchu află că unu frumosu cerb se

Încurcase prin pădure de cu noaptea. Abia avu timp să dejene, coci ardea de nerăbdare să începă mai curând vânătoarea. Reservele de cai și de ogari fură aședate pe la puncturile cerute; vânătorii intrară cu copoii în mijlocul pădurei, și după un minut se auzi sunetul cornului care anunța descoperirea cerbului; în același timp îl vădură trecând ca uă umbră, făcând uă singură săritură și fără a atinge de loc pământul, prin aleiul unde se afla regele la pândă cu don Hernand. Căini fură îndată asmuțiți asupra lui, don Sanchu și favoritul său se repeziră după lătratul căinilor și vânătoarea se începu.

De la cei d'anteli pași ce făcu, calul lui don Hernand se părea a fi animat d'ua iuțială peste măsură, și, cu toate că regele era încălcat pe un cal de sânge arab, calul cel de Andalusia al lui don Hernand se încercă în mai multe rânduri ca să 'lă întrécă. De aci se începu uă luptă între cal și călăreț, nimeni neputând sci cine o să fie învingător; regele vădend fuga calului atât de iute și lupta cavalerului ce vrea să 'lă domoliască că încurca ore-cum vânătoarea, strigă favoritului său să 'i dea drumul. Acesta, abia, ca să se supue, îi dete frâu, și cursierul său fugi cu densusul cu repejunea unei visiuni. Regele se repezi ca să 'lă ajungă după urmă cu totă iuțiala calului său, și așa, mult timp se ținu dupe urma lui; dér din ce în ce perđendu-lă din ochi, nu 'lă vădu de-câtă târđiă cum sbura prin desimea arborilor. În fine, don Hernand întrecu iuțiala căinilor și peri cu totul în desimea unui crâng. Puțin după acesta s'auzi sunetul cornului său, celă-ce suna vânatul

vădută; elū fugia cu uă iuțială egală cu a cerbului. După dece minute s'auđi încă uă-dată sunând din cornū: și, cu tótă silința ce'și puseră vânătorii ca să'lū ajungă mai curând, regele mergea totū mai iute decâtū toți: această gónă ținu ca la duoē ore, și din ce în ce rēsunsetul cornului slăbia mai multū. În fine, se pomeni cu totul ca și când ar' fi auđitū uă jalnică fanfară. Regele nu putea îndestul să înțelegă ce însemna astă încetare de cornū a favoritului său, începu a se cam mēhni, și își înduoi iuțiala calului lăsând multū îndărētū pe gardii sei. Calul său însă, ca și când ar' fi fostū mânatū de către uă mână nevădută, apucă pe uă potecă într' uă parte. Locul s'arēta din ce în ce mai sēlbatecū și neumblatū. Regele nu încetă d'a ține drumul înainte; câte puçinū intra par'că în nisce locuri ce nu erau cu totul străine de mintea sa, dēr era pré sigurū că nu le a fost vădută nici uă-dată. Recunoscū în aceste locuri unū erimitagiū ruinatū, d'asupra cārui e'ra uă cruce frântă. Se uită peste acestū erimitagiū și i se păru că vede uă stâncă mare rîpósă și acoperită cu brađi negri; această stâncă cu brađi venia cam în façă cu erimitagiulū. Își întórse după aceia ochii către fundū, se uită și văđu uă fântână și uă cascadă care curgea. După aceia își întórse ochii cu uă spaimă neesprimabilē d'asupra unorū brasde de verdēță. Aci pe érbă era unū omū lungitū luptându-se în cea mai de pe urmă agonie a sa. Se dete josū dupe calū, alergă către acestū omū și scóse unū țipētū. Acestū omū era don Hernand; calul său 'lū a fostū derîpatū din vârfulū unei stânce pēnă josū și 'i a sdrobotitū capulū de uă pé-

tră. Atunci regele își aduse aminte de unde'î venia suvenirul acestui loc; era acela pe care Maria 'lă a fostă vădută în visu-î și 'lă descriesese întocmai. Cadaverulă era întinsă sub pôlele unei stânce acoperită de brađi și în fața cării era miculă erimitagiă care era ruinată, cu crucea d'asupra sfărâmată; și mai în lăuntru era ună întinsă basină naturală în care se scurgeau apele cascadei.

Regele voi să ajute pe don Hernand; dér era pré târđiă; cöci don Hernand și murise. Atunci aduse cornul la gură ca să'si chiăme suita, și sună din tötă puterea-î. După ce trecu câte-va minute, se vădu întorcându-se nisce căini ce s'aū fostă rătăcitu perđend vênatul din urmă și abia resuffând de ostenelă; apoi după dênșii s'auđi apropiindu-se și chiotele bătăiașiloră. Înfine, se arëtară câți-va dintre arcași cei-ce rëmaseră plini de spaimă; regele transportase cadaverulă lui don Hernand lêngă fântână, și, cređend că nu murise de totă, se încerca a'lă întörce la viață, aruncând apă pe dênșulă. Încätă despre cei-l-alti vênători, se dirigeasoră spre altă parte, gonind dupe urmă uă ciută albă, ceea-ce făcu ca ogarii să schimbe direcțiunea, și acum cu destulă anevoință se siliaū a'î întörce îndărëtă ca să nu goniască fără folosă duoi cerbi.

La astă din urmă nuvelă, ceea-ce nu părea a fi atâtă de interesantă în împregiurarea de față, don Sanchu tresări ca și când fu lovită d'ua nouă spaimă. Lăsă să'î cađă josă din mâini cadaverul lui don Hernand, ce'lă ținea pe genuchi săi, întrebă de a duoa óră pe ună că-

pitanŭ să'î spue amenuntele intȅmplate, se făcu palidŭ ca mórtea, ascultând din ce în ce; în fine, când termină căpitanul de vorbitŭ se opri în locŭ să asculte din-cotrovenia lătratul căinilorŭ ce s'auđia în depărtare, și, lăsând corpulŭ favoritului său pe mâinile arcașilorŭ, se aruncă earăși pe calŭ și'î dete pinteni ca unŭ eșitŭ din minți, îndreptându-se iute către locul unde s'auđia acelŭ sgomotŭ.

Atunci dou Sanchu își aduse aminte uă a duoa parte din visul Marii, ce se raporta la persóna ei.

Calul lui don Sanchu sbura par'că avea aripă, și elŭ cu tóte acestea îi sfărîma cóstele cu pinteni sãi. Acea ce se părea după spăimântătórea realitate care înfăcișa partea cea d'ânteu a visului Marii, acum trebuia să a-lerge a'și mântui metresa de la peire. Vrea să sosiască câtŭ mai îndată să facă a chiama căinii îndăretŭ și să inceteze acea blasfemată vânătoare; dér, ori câtŭ era de iute pasul cursierului care 'lŭ ducea ca fulgerulŭ, nu se putea apropiea de-câtŭ pré puçinŭ de căini, cari din când în când, prin mari lătrături, arėta că gonescŭ mereŭ de pe urmă pe bietul animalŭ. În fine, după această neîncetată gonire de trei ore, se apropie ca s'auđă curatŭ sunetul cornului, celŭ-ce suna din minutŭ în minutŭ semnalul vėdutŭ, și care insemna că ciuta ostenindu-se era aprópe să cađă în mâinile vânătorilorŭ; în fine teribilul halali! (strigarea de bucurie a vânătorilor) se auđi îndată. Dou Sanchu își repeđi cu uă mai mare iuțială calulŭ, și ajunsese în momentul când ciuta, fiind străpunsă de mai multe săgeți, dintre cari una cea din urmă îi pă-trunsesese inima, își da sfērșitulŭ.

E peste putință d'a descrie impresiunea ce produse asupra regelui astă vedere. Viața fantastică era pentru dânsul în acea zi atât de amestecată cu cea reală, încât nu'și arunca ochii de-câtă tremurând asupra nenocitei ciute care se tăvălia în sânge, și i se părea că o vede luând uă formă omenescă și se rēdica dinaintea lui ca uă visiune. Căutătura murindă ce arunca asupră'î îi adăoga și mai multă turburarea, atâtă era de adēncitū în gōnduri și coprinsū de durere. De aci nu'î mai rămânea nicī uă îndoială, și, sigurū fiind că vre uă nenocire amenința pe Maria, luă de-grabū unū altū calū, ordonă unora dintre vênătorii sēi să mērgă să rēdice corpul lui don Hernand, și luând cu dânsul pe cei-lalți, porni numai-decătū pe drumul Santaremului.

Abia făcu câte-va leghe, și arđēnd d'uă pré mare nerăbdare, vēđēnd că vênătorii sēi n'aū caī bunī ca dânsul, și n'o să pōtă să se ție după elū, își repeđi calul în galopū, spuindu-le Santaremul locul de întēlnire. Dup'aceea unū presimțimētū teribilū îlū împingea înainte, și se mustra cu amarū că n'a ascultatū rugăciunile Marii. Din când în când uă rađă de speranță se pogora în inima lui, în care timpū mai respira, ca și când s'ar' deștepta dintr'unū visū teribilū; dér, îndată ca unū dormind ce recade în același visū, era coprinsū de uă mare spaimă, și înfigea din nou pintenii în pântecetele calului sēu care'lū ducea cu iuțiala vântului.

Se făcu nópte. Don Sanchu nu se opri pentru acesta din cale-î, care, din contra, la întunericū luă unū caracterū mai posomoritū și mai fantasticū. În felul acesta

de nebunie în care ajunsese, i se părea că vede p'ntre arborii cari mărginiau drumul uă mulțime de fantasme eșind ca din pământu și se țineaū după densusul de amēnduoē părțile drumului; înfine, la cele d'ântēiū rađe a le luneī, zări turnurile Santaremuluī. Elū făcuse, în mai puçiuū de șese ore, drumul, care cu uă și mai înainte, 'lū a fostū făcutū într'ua și întrégă.

Ajungēnd la Maria acasă, don Sanchu se dete josū dupe calū, și, lāsāndu-ī frēul în voie, apucă pe uă portițā pe unde avea obiceiū să intre când vinea nōptea. Ajungēnd la acēstā portițā, se opri ca să respire puçintelū, și puse urechea să asculte nu cum-va se simte ce-va care să 'i ādevereze tēma: totul era în liniște și tăcere. Don Sanchu începu ore-cum a se mângāia.

Intrānd în lāuntru grādinei, don Sanchu aruncă machinalemente ochiī asupra unei bolte de iasomie și de grenadierī, acesta era locul unde 'i plăcea atātū de multū Marii să se ducă; i se păru că o vedea ședēnd subt astā boltā, precum a mai vēđut-o de uă mie de orī altā-datā, se abātu din potecā ca să mērgā la ea; dēr, cu cātū s'apropiea mai multū, închipuirea ilū chinuia și mai tare. Când ajunse la boltā, aceea ce i s'a părutū ca uă fințā peri îndatā ca uă cēțā dinnaintea ochilorū sēī, cređu că aude unū gemētū care 'lū făcu să se 'nfióre din creștetū pēnā în tālpī; dēr, uitāndu-se bine împregiuru luī și nevēđēnd nimicū de-cātū unū abure ușorū fără de nici uă formā ce se lāsa în josū atingēndu-se de pământū, întocmai ca induoiturile unei rochiī, se'ntōrse ca să se urce pe scara cea de afarā; acelū abure se suia și elū cu dēn-

sulă, par'că ar'fi vrut să' aréte drumul. La ușa cea mare se opri par'că nu putea să trecă, și don Sanchu auđi din noă ună gemetă. Intră repede pe ușa, și i se părea că simte pe figura-î impresiunea unei capelure muiață de roă, dér astă impresiune fu așa de repede, încătă nu cređu nimică în realitate. Ușa s'a deschisă îndată și aburele fugi în lăuntru pe parchete prin ușile ce erau întredeschise, și înaintă către apartamentul Marii. Don Sanchu se ținu de pe urma astei ciudate călăuze, genuchii s'ei tremurândă și cu sudórea pe frunte. Ajungând la sălița apartamentului, se opri în pragul ușei. Aburele trecu p'ntre perdelele patului, ce erau închise, și se făcu nevăđută. Don Sanchu rămase în locă nemișcată, făr'de resuflare, preumblându-și căutătura de la uă margine la ceea-laltă a apartamentului, care era luminată abia de uă candelă ce ardea lêngă icóna Maici-Domnului; vedând dér că totul era liniștită, și tóte lucrurile pe la locu loră, se apropie încetișoră de pată, țiindu-și respirarea, să asculte suflarea cea dulce și ușoră a Marii. Nică cea mai mică șoptă nu întrepucea tăcerea nopții. Don Sanchu trase într'uă parte perdelele cu uă mână tremurândă. Maria era culcată. Elă s'apropie de dênșă; nică uă suflare nu se simția. Ș'apropie busele de busele Marii; ea era înghețată. Rêdică iute prostirea cu care era învălită; patul era plin de sânge. Don Sanchu scóse ună țipetă de spaimă, se repedi de luă candela în mână, și la palida ei lumină, vedu că ea a fostă priimită în somnu uă lovitură în inima-î. Cele duoă părți a le visului erau împlinite.

Don Sanchu chiămă la ajutorŭ. Femeile Marii alergă îndată; dér totul era fără de folosŭ: căci ea era mŏrtă, mŏrtă ucisă de vre unu într'adinsŭ ucigătorŭ, care nu' i a fostŭ datŭ de-cătŭ uă singură lovitură, fără ca să pŏtă a scŏte măcar unŭ țipătŭ, pentru că femeile ei cari erau culcate într'ua odae alăturată n'au auđitŭ nimicŭ.

Regele petrecu nóptea întrégă lêngă patul Marii, fră-mântându-și capulŭ cu miș de proiecte de resbunare, și cu tŏte că nu cunoscea pe ucigătorŭ, i se părea că înțelege óre-cum de unde 'i venia lovirea. Când se făcu ȃiuă sosi și suita sa aducând cu dēnsa cadaverul lui don Hernand. Don Sanchu îi puse p'amēduoi pe duoē paturŭ de paradă, și, mergēnd în fruntea micei sale trupe, luă drumul către Lisabona.

Ajungēnd la porțile orașului, le află închise. - Ocoli de giurŭ împregiurul orașului: pretutindenŭ nu găsi de-cătŭ lemnărie, ferŭ și pētră. Sună din cornŭ; dér de la nimenŭ nu fu nicŭ unŭ răspunsŭ: ar' fi ȃisŭ cine-va că este uă cetate mŏrtă saŭ împetrită.

Don Sanchu fiind mai multŭ singurŭ, și neputēnd nicu face, hotări să mērgă la Coimbra și să vie cu garnisona fortereței d'acolo. Se puse dér în marșŭ spre Coimbra, și ajunse a duoa ȃi diminēța. Porțile Coimbrei le află închise ca și a le Lisabonei.

Don Sanchu numai avea altă speranță de-cătŭ să mērgă la Satuvalŭ; trecu peste apa Zercra, Tagu, și Zatas, și după trei ȃile de călătorie ajunse dinaintea Satuvalului. Satuvalu era asemenea închisŭ ca Coimbra și Lisabona.

Aşa dér, pređicerea vlădicei de la Evora s'a împlinită, și don Sanchu vėđu ceea-ce dorise să vėđă cu ochi.

În cursul astorū diferite călătorii, ai sei, câte unul, câte unul, mai toți îl părăsise: la Coembra nu avea cu densus de-cătū ștece ómenī; la Satuvalū avu numai trei; la confinele Ispanii rămase singurū de totū.

Don Sanchu abandonatū fiind de către totă lumea, merse la Toleda, unde regele Castilii 'i a datū ospitalitate.

Nu 'i a rămasū nimenī fidelū în totū regatul decâtū don Martin de Freytag, guvernatorul citadelei de la Horta; dér din neferecire don Sanchu 'lū a fostū uitatū de multū.

Și cu tóte acestea don Martin de Freytag a pusū d'a închisū bine porțile și a induoitū sentinelile.

IV.

Când regele Alfonsū III află că totă Portugalia s'a supusū autorității sale, afară numai de fortereța de la Horta, trimise asupra ei pe don Manricū de Carjaval cu patru mii de ómenī.

Don Martin, din parte-ī, a luatū tóte măsurile trebuincioase spre apărare: ș'a strėnsū pe toți vasalii în lăuntru, a umplutū fortereța cătū a pututū lua cu provisiune, a aședatū d'asupra murilorū tóte machinile și armele cunoscute p'atuncī: prin urmare avea duoē sute de ómenī în garnisonă, d'ale hrancī pentru șese lunī și amunițiune în de-ajunsū pentru ștece asalturi.

Într'uaă diminėtă ómenii lui don Martin de Freytag ilū

însciințară că vedeau stindardele lui don Manric de Carjaval filfând peste câmpie. Don Martin ordonă trombașilor săi să sune fanfara cea mai sgomotósă spre semn de veselie. Făcură așa de mare sunet, în-cât don Manric de Carjaval 'lă a auđitŭ de cea-laltă parte de Mondego, și țiise întorcându-se către comitele de Roderigo celŭ-ce comanda sub dĕnsul:

— Se vede trĕba că ținŭ sĕrbătore în castelul de la Horta.

Sub séră don Manric se opri ca la trei sburături de săgĕtă în depărtare de murii cetății, și trimise pe unŭ heroldŭ să ordóne lui don Martin de Freytas a recunósce pe don Alfonsŭ III de rege alŭ Portugalii, și să 'i înmăneze chiăile citadelei. Don Martin de Freytas rĕspunse că nu cunósce pe Alfonsŭ III și că nu va da chiăile de-cât în mâinile lui don Sanchu.

Peste nópte, don Manric își aședă tabăra împregiurul Hortei, și a dua ți trimise a dua óră pe heroldŭ să facă érășĭ acea propunere; ĕnsă heroldul s'a întorsŭ totŭ cu rĕspunsul d'ântĕiŭ.

Điua se petrecu cu uă observație mutuale din amĕnduoĕ părțile. A treia ți heroldul s'a dusŭ érășĭ pentru a treia óră la fortereță. Don Martin 'i a rĕspunsŭ ca și în cele d'ântĕiŭ duoĕ rânduri.

Don Manric de Carjaval se pregăti a da asaltŭ, și don Martin de Freytas se gătia a se susține; amĕnduoi se cunosceaŭ de căpitanŭ vitezi și înțelepți; și nici unul nici altul nu negligează nimicŭ din parte-le.

Asaltul fu datŭ căinesce, teribilŭ și sângerósŭ. După

duoë-spre-șepte ore de luptă peptă la peptă, după ce a vădută de duoë-spre-șepte oră pênă la turnură încleștarea a șese miș de brațe, după ce în duoë-spre-șepte rândură soldașii săi aș pusă mâna pe vârful murului cetății, don Manric de Carjaval fu silită a se retrage tărândă în șanșurile forteretei la duoë sute și mai bine de ómenă morșii.

Altele carășă patru asaltură fură date pe rândă, totă asemenea de înverșunate și fără de nică ună folosă. Don Manric de Carjaval după ce a perduto uă mie dintre cei mai bună ai săi ostașă, hotără, aceea ce nu putu cu puterea, să ia cu fómea: schimbă acéstă împresurare în blocă.

Din aceluă minută nimică numai venia pênă la citadelă. Don Manric închise pênă și potecile cele mai ascunse, și castelul de la Horta fu despărțită cu totul de cea-laltă lume printr'ună cordonă de care era bine pădită. În cele d'ântéiș patru lună don Martin de Freytas suferă blocul fără a cerca vre-uă mare anevoință; dér vădend mai în urmă că inimiculă n'avea nică gôndă să rădice bloculă și că nu'ă mai rămânea de-cătă pentru duoë lună provisiune, începu a îndiumătășă porșia ce se da ómeniloră. Mulșumită astei măsură luate, că în locă de duoë lună putea să mai șie êncă patru.

Don Manric pășia mereă. După trecere de duoë lună don Martin fu earășă silită să îndiumătășiască porșia óniloră: astă-dată, cu cea din urmă măsură luate, nu era chipă să ducă multă timpă apărarea cetății, fie-care omă priimia abia numai cu ce să'ă șie sufletulă.

Provisiunea se duse; fortereța nu lua de-câtŭ numai pentru șese luni provisiune, și cu tóte astea a ținutŭ dece. Mâncară cai, după aceea căini, pisicile, șóreci, și în cele dupe urmă încercară să fərbă și curelele de la șele și încălțăminte-le să védă déca se póte róde cu dințil.

Don Manric n'avea nici unŭ gândŭ să plece. Se vedea din înălțimea citadelei cum veniaŭ în campul său cireșile de boi și turme de oi: viața celorŭ ce incongiurau se petrecea în festinuri, și ori când era nóptea lină sentinelele aușiaŭ cântecile lorŭ cele dupe béatură.

La cei închiși era din contra; lipsa se simția din ți în ți: slabi, trași la față, numai pelea și osul de ei, abia puteau ține povara armelorŭ în spinare. Nu semănaŭ mai multŭ a ómen, ci a fantasme; și déca 'i arŭ fi venitŭ lui don Manric ideea să dea și unŭ al șeselea asaltŭ, negreșitŭ că arŭ fi luatŭ pré eftinŭ pe nenoro-cișii partisanŭ ai lui don Sanchu. Vrea mai bine să'l lase să móră de fóme; de și ce-va după unŭ timpŭ mai îndelungatŭ, dér sigurŭ.

Don Martin de Freytas ajunsese la desperare, coci nu'și mai putea face idee cu ce chipŭ să se mai ție, și vedea că îngrabŭ saŭ mai târșiu era silitŭ să se închine. Resistența-ŭ era la agonie; rămânea cu totul la împregiurări și la voința timpului: îndată după aceea a începutŭ a numera zilele, și după pușinŭ nu socotia de-câtŭ orele.

Momentul acela sosi. După ce a mâncatŭ pênă și foile de pe arbori, garnisona rămase într'ua diminéță fără a avea ce să mai mănance; ajună într'ua ți întrégă, ne-

cutezând să se plângă pentru că și don Martin de Freytag ajuna de două zile mai înainte.

Noaptea trecu cum dete Dumnezeu, fie-care căuta să și închidă ochii ca să adormă; unii isbutiră și visară numai mese întinse: aceia s'a sculat și mai flămânzi decât cei cari nu dormiseră de-loc.

Se făcu ziua. Don Martin numai avea nici uă speranță de-câtă vre uă minune dumnezească, căci era un cavaler bătrân, credincios din inimă, și religios. Se duse la capelă ca să se roge lui Dumnezeu a și arăta îndurarea; se rugă ca unul ce a fost în două rânduri la Sântul-mormânt, și s'a bătut în contra necredincioșilor fără a cere nici uă-dată vre uă răsplătire. Dér împregiurarea, astă-dată, era atât de grea, în-câtă nu putea face alminteri fără a și aduce aminte de serviciile făcute, pe care se părea că le ar' fi fost uitat.

După ce termină rugăciunea, eși cu inima plină de credință. Făcu rotă cu ochii împregiurul său, și vădu un stârcu care se repezia ca un fulger din înălțimea cerurilor în jos spre riuri. Se păru un minut că pasărea se lupta pe suprafața apelor, după aceea își luă îndată sborul ducându în ghiarele ei un frumos pește păstrăv.

Pasărea sbură pe d'asupra castelului de la Horta; și, fiind că trecea cu totul în dreptul citadelei, lăsă peștele să cadă la picioarele lui don Martin de Freytag.

Don Martin nu mai fu la îndoială că miracolul pentru care se rugase s'a implinit. Luă peștele de jos, îl găti cu ce a știut el; după aceea, puindu-l pe

uă tipsie de argintŭ, l'a trimisŭ lui don Manric de Carjaval cu uă scrisore alăturată, în care îi dicea că, mēh-nindu-se pré multŭ de lipsa ce trebuia să cerce, de când cu acēstă încongiurare, în care timpŭ nu'lŭ a vėđutŭ mǎncând de-cătŭ numai boi și miei, îlŭ rógă să priimēscă unŭ păstrāvŭ próspectŭ ca să mai schimbe felul bucatelorŭ.

Don Manric cugetă că nisce ómeni cari trimitŭ la inimičii lorŭ asemenea daruri trebuiaŭ să trăiască în mare abondanță, și că îndarnŭ își perdea timpulŭ căutând să'ı invingă cu fómea. Prin urmare, a și ordonatŭ să se rēdice blocul chiar din ȕiua aceea, declarândŭ numai de rebell în contra regelui celui noŭ pe toți cei-ce vorŭ avea relațiuni cu don Martin de Freytas saŭ cu vre unulŭ dintre ómenii sēi. Acēsta s'a proclamatŭ prin sunetul trombelorŭ în tóte orașele și satele dimpregiurŭ.

A duoa ȕi nu s'a mai vėđutŭ de felŭ nici unŭ ostașŭ din cei cari țineaŭ încongiurarea. Acum era timpulŭ! uă ȕi de ținea mai multŭ, toți cei din cetate muriaŭ.

Don Martin de Freytas cu acēsta nu a făcutŭ de-cătŭ a schimba bloculŭ; deosebirea era că acēstă-laltŭ era mai pe departe.

Satele care erau p'împregiurŭ, spăimântate fiind de amenințările ce le făcu don Manric de Carjaval, trataŭ pe don Martin de Freytas și mica sa trupă ca pe nisce paria nelegiuiți. Acestia dér fură siliți să pescuiască și să vėneze ca să pótă trăi; și nimeni nu vrea să le vîndă nici pesce nici carne. Încătŭ despre fetele sătenilorŭ, când se întélنياŭ din întēmplare cu vre unŭ pagiu saŭ cu vre unŭ ostașŭ dintr'acēstia, îlŭ ocolia cătŭ de departe.

După curgere de unū anū de acéstă singurătate, in miđlocul astuī cordonū sanitarū, acéstă bravă garnisonă, care a suferitū șese țile de asalturī și țece lunī fόμεa, ne mai putend suferi uritul acestuī felū de viețuire, desertă cea mai mare parte și rêmase în cele din urmă într'unū numărū de duoă-țeci de ómenī. Cei-ce aū rêmasū erau nisce călărețī și pagī, cea mai mare parte junī de uă bună familie cari credeaū de uă mare lașitate să părăsiască ast-felū pe căpitanul lorū; în cele dupe urmă le veni rândulū să se descorageze și ei ca cei-l'alțī, și trimiseră pe unul dintre dênșīl la don Martin de Freytas.

— Monsiniore, țise celū trimisū, viū în numele camarașilororū mei, a vē ruga cu tótă umilința să bine voițī a lua în considerație miseria în care se găsescū.

— De ce aū ei a se plângē? întrebă don Martin.

— Ei se plângū, monsiore, cōci sūntū silițī să trăiască ca cei proștī cu vênătórea și cu pescuitulū, se plângū că trăiescū în obscuritate necunoscuțī și uitațī de tótă lumea, pe când mulțī alțī cari nu sūntū nici de unū sânge ca dênșīl, nici nu aū coragiul lorū, sūntū acoperițī de onóre la curte.

— Mergī de spune celorū ce te-aū trimisū, rēspunse don Martin de Freytas, că vênătórea și pescuitulū sūntū nisce plăcerī de împēratū ear nu de ómenī proștī, probă e că regele nostru don Sanchu, pe care Dumneșēū să 'lū ție, a perdutū tronul pentru că vēna pré multū. Mai ți-le și acésta că, departe d'a rêmânea uitațī și necunoscuțī, numele celuī mai din urmă dintre pagīl nostri este, în ora acésta, mai cunoscutū în tótă Portugalia de-

câtŭ al celui d'ântéiŭ siniorŭ de la curtea regelui don Alfonsŭ, și în locul acelei onóre ce încongiórá pe curtesani, ei aŭ uá onóre care imortalisă pe cei fideli.

Deputatulŭ se înapoie către acei cari 'lŭ a trimisŭ, și le a raportatŭ din țicere în țicere rĂspunsul lui don Martin de Freytas.

Maí avură rábdare.

Unŭ anŭ trecu éncă. Pe la finele anului acesta, unŭ trimisŭ al regelui don Alfonsŭ se înfăcișă dinaintea citadelei de la Horta; venia să însciințeze pe don Martin de Freytas din partea regelui Alfonsŭ, că acum îi putea da chiăile citadelei fiind-că regele don Sanchu murise la Toleda.

— Să 'mí trimiță unŭ pasportŭ cu tóte formele întăritŭ, rĂspunse don Martin de Freytas.

Dupé cincî-spre-đece țile trimisulŭ se înfăcișă cu pasportul cerutŭ.

Don Martin lăsă garda castelului în mâinile bătránului său scutierŭ celŭ ce era unŭ al duoilea elŭ însuși, își puse cea maí oțelósă za, încinse sabia cea maí sigură, luă în mână lancea cea maí bună, încălecă pe calul său celŭ de bătaie, și merse iute ca góndulŭ pĂnă ce ajunsese la Toleda. Abia a ajunsŭ, și merse îndată de găsi pe cármuitorul locale.

— Este adevăratŭ că regele don Sanchu să fi muritŭ?

— Da, rĂspunse acesta.

— În ce locŭ e înmormĂntatŭ? întrebă don Martin.

— În biserica frașilorŭ minori.

— VĂ mulțĂmescŭ.

Don Martin mersu la biserica fraților minori.

— Este adevărat, întrebă pe unu călugheru, ca regele don Sanchu să fie înmormântat în biserica acésta?

— Da, răspunse acesta.

— Unde îi e mormântul? întrebă don Martin.

— Eată, aici.

— Redică în susu pétra!

— Sacristanul redică pétra, și don Martin recunosc pe regele.

Se puse în genuche, făcu uă rugăciune întru ușurința sufletului său, după aceea, sculându-se și scoțându uă chiăia din posunaru-i, 'i o puse în mână.

«Monsiniore și scumpul meu sire, dîse el, eată chiăia castelului tēu celū de la Horta care 'ți amū păstrat-o cu fidelitate în viață-ți, și 'ți o înapoiezū cu fidelitate după mórte; 'mī amū ținutū jurământulū, acum te odihnesce în pace.

După aceea închise la locū mormântulū, și porni către Lisabona, unde se anunță la regele Alfonsū III.

Regele alfonsū III, curiosū ca să vedă unū omū atâtū de estraordinarū, îlū chiāmă îndată să între în mișlocul consiliului său unde se afla presidândū.

— Sire, îi dîse don Martin de Freytag, poți trimite acum patru femeī a le reginei cu furcile de brēu ca să ia castelul celū de la Horta, pe care don Manric n'a pututū să 'lū ia cu patru miī de lance.

— Jură-mī fidelitate și mie precum ai juratū frățini-meū don Sanchu, răspunse regele, și 'ți voiū lăsa atâtū guvernarea castelului câtū și a tôte ținuturile dimpregiurū.

— Vă mulțămescă pré multū, Sire, răspuse don Martin de Freytas clătînd din capū și scoțînd unū a-dîncū suspînū. N'amū juratū decătū uă-dată in viața mea, și m'a costatū pré scumpū.

Dupē șese anī în urmă, don Martin de Freytas muri călugērū și în miresme de sântenie la monăstirea franciscanilorū de la Satuval.

F I N E

1) Aceste amēnunte sîntū luate dupē scrierea *D. Tele-sforo de Trucha*.

CORRESPONDENȚĂ PATRIOTICĂ

Ca Români cată să ne atingă totu ce privesce interesul patrii, binele și desvoltarea națiunei.

D. Dimitrie Pleșoianu cetățianu al Tirgu-Jiiului, — Gorji, a le căruia merite sânt cunoscute prin serviciile sale de inginer-hotarnicu și serviciu publice, ocupând în cele din urmă postul de președinte al Comitetului permanentu acestui districtu, ne trimite alăturata epistolă și unu proiectu, cari aū fostu publicate în diarulū: *Buletinul comunei Bârladulū*; de și nu pré respândită acéstă fôie, dér fórte însemnată prin energia patriotică a Românilorū d'acolo. Va atrage acésta, credemū, atențiunea lectorilorū și a fie-căruī patriotū bunū, tracându-se întrênsa de uă cestiune vitale pentru Români; aceia ce făcu pe sub-semnatulū a o alătura pe lêngă acéstă carte ce publicarămū. Eată

acastă corespondență pe care am întitulat-o precum merită; căci opiniunea D. Pleșoianu, în grab saū mai târziu, va fi îmbrățișată și utilizată, în nisce timpī mai favorabilī și de bărbați adevărați progresisti...

1875, Septembrie 16, Tîrgu-Jiului.

Domnul meu!

În consiliul de igienă s'a sulevat chestiunea despre starea actuale a poporului Gorjian, a cărai rea viețuire face ca să móră mai mulți decât se nasc. Dintr'acesta ajunse ca Ministeriul să cêră totu consiliul a'și da o-piniunea despre međiile de îndreptare. Consiliul cređu a compune din sênul seü uă comisiune spre a culege argumente și a le propune consiliului spre deliberare. Într'acéstă comisiune fuseiü și eu numitü, de și nu eram presinte, ci afară în județü pentru alte afaceri; la înturnarea mea găsiü opiniunea comisiunei formată; care, de și destul de interesantă, ônsă mie mi se păru că n'ar' fi îndestul de forte, și imi formaiü deosebită opiniune, ast-felü dupe cum se vede scrisă mai josü, prin care mi am ređiănatü totü argumentulü pe instrucțiune și educațiune, cöci de aci isvoresce lumina spre a se cunoșce omulü în demnitatea sa de omü, eșindü din ignoranță și rădulü animalelorü.

S'a cititü în consiliü erü la 15 curentü opiniunea comi-

siuneî și dupe aceia opiniunea mea. Am fostă combătutū de D. Primaru Palada, sub cuvântū că prē voescū a face unū raiū din comunele județului, cōcī pentru astă-đī nu este de lipsă decātū să se ia dispozițiī ca locuitoriī să facă ferestre la casă mai mari și să nu dōrmă la unū locū cu dobitōcele.

La acēsta i am rēspunsū că mi ar' plăcea să vēđū din țera mea unū raiū, și dēca ar'fi posibilū așū face-o, ēnsă de uă-cam dată mă mārghinescū a arēta că miđloculū celū mai nemeritū a scōte poporulū din starea actualē este instrucțiunea și educațiunea, saū cum se đice: Spre a fi poporulū fericitū trebuescū trei lucruri: «instrucțiune, instrucțiune și ear instrucțiune...» dupe macsima aceluī generalū care a đisū, că, spre a căștiga resbelu, trebuie banī, banī și ear banī.

D. Doctoru Frumușanu m'a combătutū đicēnd că m'am exprimatū prē laconicū, ca Archimede care a cerutū unū punctū de rēđēmū ca să rēstōrne universulū.

D. Doctoru Climent a aplaudatū acēstă opiniune, đicēndū că eū amū pusū degitulū pe pulsū și amū gāsitū planta de remedierea rēului.

D. Prefectū, președintele consiliului, mi a mulțămītū despre frumōsa idee saū opiniune ce am pusū, fiind-că este adevēratū că numaī prin instrucțiune și educațiune omulū pōte să evite orī ce rele.

Dupe aceia s'a compusū uă altă comisiune care să facă unū proiectū de regulamentū și să 'lū pue în delibera-rea consiliului, în ședința viitōre. Trebuie să scīī și a-

césta că consiliul de igienă se ține de două orî pe lună, adică la 1 și 15 a le fie-cărei lune.

Vă pun în cunoștință despre acestea, și vă alătură uă copie dupe opiniunea ce am dat, rugându-vă ca déca o credeți de vre ună merit, fiind pentru instrucțiune, să o dați a se trece în vre unul din ȃiurnale, ear déca o găsiți netrebuinciosă, rupeți-o, ênsă vă rog să 'mî răspundeți despre sórtea sa.

Cu acéstă ocaziune vă rog să priimiți asigurarea distinsei mele stime ce vă conservă, fiind

al D-vóstre...

D. Pleșoianu.

Domnilor!

Se face întrebare cari sîntu mişlócele prin care ar' putea eşi poporul românú din starea actuale.

Acésta chestiune nu este noaă în spiritele celorú ce-şi iubescú ţera şi 'i vorú fericirea!..... ea s'a propusú şi efectuatú de statele civilisate éncă de mai mulţi ani; priviţi la dênsele; sã facemú ce aũ făcutú ele, şi atunci poporul românú va fi paralelú cu dênsele.

Déca aşú avea trei elemente, aşú fi sigurú de reuşită în puşinú timpú; adicã: mame bune de familie, învăţãtorí capabilí şi preuţi doctí.

Eatã în fórte puşine cuvinte opiniunea mea, énsã:

Aceste elemente nu potú fi decãtú prin instrucţiune şi educaţiune. De aice conchidú şi dicú cã instrucţiunea şi educaţiunea sîntú primele şi imperiosele mişlóce spre a ajunge la doritulú scopú. Dér:

Ca sã avemú bune mame de familie şi menagere, trebuescú scoll pentru seculú femeninú în tóte cótunele, de-ocamdatã cu câte patru clase, ear în reşedinţa jude-

țului câte uă scólă cu clase superióre, dirigeate și unile și altele de directrițe cari să însușiască pe lêngă sciințe, moralitate și bunul simțu a-și face détoria ca adevérate mame de familie și bune menagere. ')

Scolî pentru secsul femeninü nu avemü nici una în județü, prin care să se dea instrucțiune ficelorü poporului, de și legea instrucțiunei este obligatorie.

Ca să avemü învêțători bunî trebuie să fie formați în lycee și gimnasia déca nu în academii și facultăți din reședința țerei, și cari să n'aibă permisiunea a fi profesorü decâtü dupe ce va proba capacitate în sciințele pentru catedra ce i se propune, în moralitate radicală și simțimente patriotice pentru țera sa ; ear pentru cei ruralî trebuescü scolî normale cu internatul lorü spre a corespunde mai d'a dreptulü la misia la care sântü chiămați a propaga istrucțiunea și educațiunea în poporul ignorentü.

Ca să avemü preuți bunî trebuescü seminare în bune condițiuni cu profesori preuți de etate matură bine formați în doctrinele lui Christü, de conduită alésă în moralitate și bune moravuri în societate ; cöci, preutulü are rolulü celü mai însemnatü în poporü spre a conduce turma lui Christü pe căile cele bune , fie sacerdotali, fie profane.

A doua parte este ca cötunele actuale să formeze comune de întiderca mai multorü kilometri, și mai cu osebite cari sântü mai cu apropiere unile de altéle, să fie strênse la unü locü, bine regulate în liniere, piețe, grădinî și ori-ce privesce la estetică , baza salubrității, să

fie montate cu scoli de ambele secse, biserici, localuri pentru autorități și altele ce privesc la civilizațiune, mișlôce prin cari omul devine sociabil pându-se în contact cu societatea; de aci nasce iconomia în număr de scoli din cele ce sânt astăzi prin cõtune, fără a da fructele dorite, din causă că sânt reu ținute, ear copii nu le frecventează fiind locuințele depărtate unele de altele, mai cu osebite în județul nostru Gorjiu; poliția rurale ar' fi lesne de ținut, și interesele vitale devin bine îngrijite și cele morale stabilite prin cultură, curățenie și totu felul de mișlôce igienice propuse de medici spre evitare de morburî mortale.

În fie-care comună saă celu puçin la trei comune să se înființeze câte uă infirmerie și județiul să-și aibă farmacia sa.

A treia parte, necesariu este de a fi scoli ferme modelu și fabrici de machine agricole, precum scoli de meserii și fabrici de industrie naționale cari să fie proteguate și preferate de guvern, la cari să se ocupe mulțimea săracilor ce inundează stradele orașului.

Să imităm, am ăis, pe alte state și să trimitem tineri să învețe sciința sociale și iconomia politică; dupe aceia să studieze instituțiunile, spre a găsi mișlôcele ce fac viața mai comodă. Acesti tineri vor trimite memoriuri la fie-care duoi ani, cari să se pună în vederea ômenilor rutinați în datinile țerei să le localizeze.

Ast-fel a făcutu Francia trimițendu în Statele-Unite din America pe Tocqueville și în Germania pe Laboulaye; cari, dupe ce au studiatu tôte instituțiunile, au scrisu

memoriu în Franca a adoptatŭ aceia ce i s'a părutŭ bunŭ pentru sine.

În Englitera s'a inventatŭ miđlóce despre înlesnirea traiului sărăcimei precum munđi de pietate, instituđiune garantatŭ de statŭ; ea împrumutŭ banŭ cu óre-care procente pe ipotecă de obiecte mobile și altele; acestea sŭntŭ deosebitŭ de acele micŭ băncŭ ce sŭntŭ prin comunele rurale, unde fie-care depune óre-cari sumŭ, fie câtŭ de minimă cu asigurare ca să o priimiască când voesce cu procentulŭ ei.

Pentru agricultorŭ în Franca se daŭ machinŭ de esploatare și se plătescŭ cu amortisamentŭ.

Sŭntŭ profesorŭ ambulanđi prin comunele rurale de sistemulŭ demagogicŭ în langagiulŭ celŭ mai popularŭ, instructorŭ de totŭ ce privesce interesele poporului, și alte multe miđlóce de mecanismŭ practicŭ, cari se potŭ întroduce la noŭ în țeră spre ameliorarea poziđiunei locuitorilorŭ.

A patra parte, este essecutarea legilorŭ în litera lorŭ, bune saŭ rele cu de-opotrivă putere pentru fie-care clasă saŭ individŭ; cŭci, mai fericitŭ este țera aceea unde să se essecute legile rele, decâtŭ aceea unde nu se essecutŭ legile cele bune.

De aceea cređŭ că trebuie impuđinatŭ noianulŭ legilorŭ ce avemŭ, formându-se dupe talia României într'unŭ langagiŭ înțelesŭ de poporŭ, funcđionarii să fie responsabilŭ de neessecutare, saŭ rea interpretare a legilorŭ, dupe cum se urmează astă-đi...

În puține cuvinte, domnilorŭ, acestea sŭntŭ punctele

cardinali cari, puse în practică prin desv. . . ulu ne-
cesarū, cređū că ar' fi de-ocamdată, mijlocul nimeritū
să scotă pe poporulū Gorjianū din starea actualē pen-
tru care este propusă chestiunea; ênsă, pentru essecu-
tare sau organizare, să se alégă ómeni de adevērată ca-
pacitate și cu bună-voință a face binele confrățilorū sau
Românii și prosperitatea întregēi națiunii...

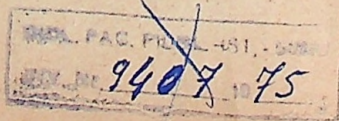
D. Pleșoianu.

1) Damele englese, sciind-că uă viață sănētósă nu pôte fi
întreținută decâtū prin nutrirea unor alimente alese și bine
preparate, au înființatū, în Londra în anul curentū 1875, scoli
de bucătărie unde mergū uă mulțime de femei, atâtū din cla-
sile cele mai înalte a le societății câtū și din poporū, spre a
cultiva acéstă ramură, care pênē acum a fostū atâtū de ne-
gligeată.

Aceste scoli se întreținū din micile cotisațiuni ce plătesce
fie-care elevă.

Cine a trăitū între poporulū Românū are deplină cunoscință
despre rēulū seū nutrimentū și próstele locuinți, încatū face
mirare cum pôte duce uă viață pênă la 50 sau 60 de ani,
cândū figurile lorū arētă seculi de suferință. Acestea cauzează
morburile cari seceră în grămeđi, mai alesū în etatea copilă-
riei, de care ar' scăpa fórte ușorū deca s'ar' introduce cură-
țenie în localurile lorū, și la mesele lorū nutrimentū de ali-
mente alese și bine preparate.

Dér ce dicū despre traiulū poporului când noi orășanii ne
înnecămū în noianulū murdăriei care infectă aerulū, chiarū în
grădina publică, unde mergemū să respirămū pe celū curatū
în timpulū verei.

... de același autore, originale și
aducțiuni, versuri și proze.

TRADUCȚIUNI

... tulu ținut, — Don Martin de Freytas, și corespun-
... rioritică.
... i Virginia.
... ea Suzetei, și Cântarea clopotului, poezie dupe Schiller.
... a indiană.
... tulu și săracul.
... i trei Muschetari, două volume și cu ilustrații.

ORIGINALE PROZE

Matei-Vodă Basarabă la monastirea Sadova.
Unu funcționară sinucisă, — fratele și Sora.
Baia-de-aramă, — Luciferu și cu câte-va poezii alese.
Catastrofa întâmplată boiărilor în muntele Găvaunul.
Revoluțiunea română din 1848, — muntele Mușătoilul.
Jidovulă cămătar, — Moldova și Bucovina.
Impresiuni de călătorie în România.
Bucură, — istoria fundărei Bucurescilor.
Campania în Crimeea, trei volume.

POEME ISTORICE ÎN VERSURI

Gloriile Românilor — Michai Viteazul.
Traian în Dacia, rebelulă Romaniloră cu Dacii la anul
102—105 după Christos.
